Anul VII. 15 Iunie—1 Iulie, 1913. Nr. 12—13.

REVISTĂ TEOLOGICĂ

ORGAN PENTRU ȘTIINȚA ȘI VIEAȚA BISERICEASCĂ.

— APARE DE DOUĂ ORI PE LUNĂ. —

REDACTOR:

Dr. NICOLAE BĂLAN.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: SIBIIU, STRADA REISSENFELS, 11.

CUPRINSUL:

SIBIIU.

TIPARUL TIPOGRAFIEI ARHIDIECEZANE.

1913.

Anul VII. 15 Iunie — 1 Iulie, 1913. Nr. 12—13.

REVISTA TEOLOGICĂ

organ pentru știința și vieața bisericească.

Abonamentul: Pe un an 10 cor.; pe o jumăt. de an 5 cor. — Pentru România 12 Lei
Un număr 50 fil.

F. Thomas.

CHESTIUNI VITALE.

IX.

Ceeace ne omoară...

Alergăm fără frică spre prăpastie, după ce am pus ceva înaintea noastră, ca să ne împiedece de a o vedeà. Pascal.

În capitolul precedent, dupăce am constatat desordinea universală, în care e cufundată lumea, am căutat să vedem care e cauza acestei desordini. Această cauză, ascunsă în adâncul oricărei inimi omenești, am numit-o păcat. E vorba acum de a analizà acest păcat, de a căutà să vedem care este esența lui, spre a ajunge, dacă îndrăznesc să mă exprim așa, la cauza cauzei. Unui efect mare trebuie să-i corespundă o cauză mare, potrivită cu acest efect. De pildă văd un câmp de bătaie presărat cu morți și răniți. Asist la un răsboiu crud, oribil și afirm imediat că acest răsboiu trebuie să aibă o cauză. Ii caut originea. Constat într'un ținut o epidemie grozavă, care face mii de victime. Conchid de acì că trebuie să existe un microb ascuns, care face aceste pustiiri; iar acest microb va fi cu atât mai periculos, cu cât aceste pustiiri vor fi mai mari.

Acum ne vom duce la originea oricărui rău, întrebându-ne în ce constă propriu zis păcatul acesta, capabil de asemenea urmări? Dupăce am privit de sus marea desordine, vrem s'o exprimăm acum începând de jos, pe dedesupt, ca să zicem așa.

In fața unui rău așa de întins și adânc, orice explicație care va tinde să micșoreze gravitatea păcatului, ne va păreà suspectă. Astfel e, spre exemplu, teoria evoluționismului, după care, păcatul își are sediul în corp: omul devine cu atât mai bun cu cât, desvoltându-se, se depărtează de animal.

Dar nu cred că un corp care reprezintă starea inferioară a desvoltării omenești, să fie mai rău decât al unui adult. Adesea

se observă tocmai contrarul. Omul devine cu atât mai rău, cu cât se desvoaltă mai mult. Pe când micul copil şi mai ales animalul, sunt fiinţe inocente, cari, dacă fac răul, îl fac fără să-şi deà seama; animalul în tot cazul e nevinovat.

Tot aşa de superficială e teoria ignorării păcatului, care constă în a spune că păcatul nu e decât o eroare şi că, desvoltând inteligenţa omului, vom ajunge să-l scoatem din robia păcatului. Ca să vă convingeţi de falşitatea acestui sistem, n'aveţi decât să observaţi rezultatele obţinute prin răspândirea ştiinţei pure, despărţite de educaţia morală. S'au făcut oameni instruiţi, dar aceşti oameni sunt mai vinovaţi şi mai periculoşi, căci au în mâni unelte, care le vor servì să se ruineze pe ei înşişi şi societatea. Răsboaiele viitorului cu instrumentele lor perfecţionate de distrugere vor arătà dacă omul civilizat şi instruit e superior sălbaticului ignorant. Această teorie e aşa de falsă încât, întorcându-o şi luând partea contrară, vom fi mai aproape de adevăr. Astfel erà teza lui J. J. Rousseau, care n'a fost departe de a afirmà că răul e tocmai cunoştinţa, iar binele ignoranţa.

Aceste teorii sunt absolut neîndestulătoare pentru a explicà mărimea răului, care trebue să aibă o cauză mult mai adâncă.

Nu cred nici în adevărul explicaţiei, care consideră răul ca indispensabil şi-l compară cu umbra trebuincioasă tabloului, spre a face să se vadă lumina. Nu e tablou fără umbră, ni se spune; deci nici bine fără rău. Sub o aparenţă specioasă şi această explicaţie e falsă, căci înlătură caracterul moral al răului, prin aceea că răul e voit de creator şi omul nu mai e responsabil. Noroc că niciodată conştiinţa omenească nu va puteà primì o asemenea teză. Afară numai dacă omul are o natură particulară, nobilă şi dacă e la adăpost de păcat, sau trăeşte aparte, căci altminteri omul vede mult mai rău în el şi în jurul lui şi constată că acest rău are urmări prea supărătoare ca să se poată mulţumì cu o astfel de teorie, oricât de seducătoare ar puteà fi ea, din punct de vedere estetic.

Toate aceste concepţii au un caracter comun: ele văd în păcat mai mult un deficit, o lipsă. Însă, se poate foarte bine să fie un deficit în păcat, dar acest element negativ nu e nici singurul, nici cel mai important. Alături de el există un element pozitiv, care formează, propriu zis, esenţa păcatului. Acest element pozitiv îl vom căutà şi noi.

Spre a ajunge la ţinta propusă, vom constatà mai întâi un fapt din lumea naturii, în totul recunoscut astăzi: pe măsură ce ştiinţa progresează, ea descopere numeroase legi, care formează un angrenaj admirabil organizat. Nimic nu e lăsat la capriciul arbitrarului; totul e coordonat. Dacă ar fi altfel, existenţa ar

devenì imposibilă și știința deasemenea. Fiecare obiect, fiecare ființă își are legea ei, pe care trebuie s'o urmeze neapărat. Dela firul de iarbă sau insecta cea mai de jos, pe care o călcăm în picioare și până la astrele imense, cari se rostogolesc în infinit, toate trebue să se supună unei legi. A te sustrage dela ea, însemnează să cazi în desordine și moarte.

Iată câteva exemple luate la întâmplare din lumi diferite: O piatră se desprinde din vârful unui munte și se rostogolește în prăpastie. O lege imperioasă o târăște fără voia ei. Sfărâmă tot ce întâlnește în cale, căci legea greutății trebuie satisfăcută. De asemenea, s'a putut afirmà că piatra din vârful marei piramide a Egiptului conține, în stare latentă, de mii de ani, suma exactă a forțelor cheltuite spre a o transportà acolo, unde e astăzi. Această sumă e greutatea ei, pe care o găsim imediat, lăsând-o să cadă.

In anul 1892, o teribilă catastrofă a distrus în câteva momente băile de St. Gervais. Într'un ghețar masiv al muntelui Blanc se formase cu încetul un rezervor lăuntric. Când masa de apă a atins o anumită greutate, păretele rezervorului plesnì, iar torentul se aruncă în chip irezistibil în vale, distrugând totul în cursul lui.

Cu câteva luni înainte, aproape de Bâle, un tren ticsit de lume ajunse pe un pod. In urma prea multei întrebuințări, acesta nu mai aveà forța necesară de rezistență. O catastrofă grozavă avù loc, ca urmare a legii greutății. Puțin impoartă suferințele, strigătele de desnădejde ale victimelor; puțin interesează lacrimile cari vor curge... legea trebuie să-și urmeze mersul ei.

In lumea vegetală e banal să mai spunem că omul nu seceră decât ceeace a sămânat. Un câmp sămânat cu neghină, nu va da niciodată grâu; spinii n'au produs niciodată struguri. Puneți o plantă acuatică într'un pământ uscat și îndată va pierì. Fiecare plantă își are o lege, căreia trebue să se conformeze. Incercați apoi să scoateți pe un animal din legea vieții lui. Vieața va încetà pentru el. Un pește n'a putut trăì niciodată afară din apă. Dacă trecem la om, găsim exact acelaș lucru. Corpul lui nu poate fi scutit de anumite legi. Cel care s'ar închide într'o cameră plină de accid-carbonic, ar încetà îndată de a trăì. Opriți câtva timp una din funcțiunile vitale ale organismului și veți perì.

Dintre toate legile e una, legea vieții, care le rezumă pe toate.

După această lege, vieața e un schimb neîntrerupt între organism și mediul ambiant. Trebuie ca ființa vie să primească neîncetat din acest mediu elementele de care are trebuință, eliminând de asemenea pe acelea, care n'au putut fi asimilate. Astfel corpul nostru e mereu în comunicație cu lumea exterioară, cu aerul atmosferic, pământul etc., prin respirație, transpirație și nu-

triţie. Suprimaţi schimbul acesta, fie numai pentru un moment, şi vieaţa devine imposibilă. Ca să fie astfel, trebuie natural ca mediul ambiant să fie compus din aceleaşi elemente ca organismul.

Ceeace spunem cu privire la legile lumii fizice, e tot aşa de adevărat şi cu privire la legile morale. Acestea au acelaş caracter viguros ca cele dintâiu. In fiinţa omenească spiritul, ca să trăiască are şi el nevoie de un mediu ambiant. Acest mediu nu poate fi materia, care se deosebeşte cu totul de el. Mediul ambiant al spiritului trebuie să fie spirit, adecă Dumnezeu; căci Dumnezeu e marele Spirit, Spiritul absolut. Spre a trăì o vieaţă spirituală, omul trebuie să fie în contact cu Dumnezeu, trebuie să existe un schimb între creator şi creatura sa, trebuie să existe o comuniune între unul şi altul. Suprimaţi acest schimb, întrerupeţi această comuniune şi vieaţa spiritului devine imposibilă: mai curând sau mai târziu va murì. Observaţi că nu e nimic supra-natural în asta, nimic arbitrar, ci o lege naturală, care trebuie să-şi urmeze cursul ei.

Am ajuns astfel la subiectul meu: păcatul. Păcatul e ruperea legăturii cu Dumnezeu. Omul n'a mai voit să comunice cu Dumnezeu, a crezut că poate stà independent de El şi că poate trăì ca atare. El, savantul, şi-a închipuit că are în sine un izvor propriu de vieaţă.

A încercat să concentreze în el toate energiile, mulţumindu-se numai să primească, fără însă ca să deà ceva în schimb, şi urmarea fatală a fost că moartea l-a surprins.

Acì e esenţa păcatului, şi esenţa lui este egoismul adânc, grozav, crud uneori, egoism individual şi colectiv, pe care-l găsim şi la cei bogaţi, ca şi la cei săraci, în toate clasele societăţii dând naştere tuturor desordinilor. Să nu credeţi că şefii noştri socialişti, cu teoriile lor frumoase, sunt lipsiţi de el. Ştiţi istoria unui socialist, care, fiind condamnat la închisoare, se bucurà văzând lângă el pe unii din aceşti şefi, şi că e tovarăş la captivitatea lor. Abià fuse închis, şi observă că eroii nu se gândeau decât la ei înşişi şi se îngrijeau foarte puţin de noul lor tovarăş. Dacă s'ar puteà smulge egoismul din inima tuturor oamenilor, s'ar schimbà nu numai societatea, ci întreaga suprafaţă a planetei noastre.

Cum vedeţi, păcatul, adecă egoismul e mai mult un fapt decât o stare, e o revoltă contra lui Dumnezeu, care are ca rezultat o stare: depărtarea de Dumnezeu. Această stare se poate manifestà în afară prin vorbe sau fapte, prin beţie, necurăţie, furt, mânie, ceartă, dar acestea nu sunt decât simptomele unui rău adânc şi foarte grav. Aceste simptome pot să n'aibă o mare însemnătate în ele însele, însă ceeace le face mai de temut e ceeace iese din ele. Noi nu suntem pierduţi sau condamnaţi la moarte

fiindcă ne-am făcut vinovaţi de cutare sau cutare păcat particular, ci pentrucă am comis păcatul, adecă ne-am despărţit de Dumnezeu.

Oamenii cinstiţi aruncă uşor cu piatra asupra unui nenorocit condamnat de tribunale şi nu înţeleg că, în aceleaşi împrejurări, şi ei ar fi făcut poate tot ca el. Germenul tuturor păcatelor există în fiecare inimă omenească, însă e în stare latentă. Fiind împedecat de împrejurări sau educaţie, acest germene nu se va puteà desvoltà; stă însă ca un început de moarte. Râdem uneori văzând la copil primele simptome de păcat. Găsim amuzante accentele de mânie subită; şi socotim drept nimicuri, micile minciuni. Departe de a râde, ar trebuì să tremurăm. Aţi văzut vreodată pe un tată, pe o mamă râzând, când îşi vede copilul muşcat de un câne turbat? Microbul e în el, grozav, deşì invizibil, şi gata să distrugă pe acest copil, pe care-l iubeşte. Să ştiţi să întrevedeţi, vă rog, în acest prim simptom catastrofa, care vă ameninţă şi să nu mai râdeţi.

Din cele ce preced se înţelege, că păcatul, fiind aşa de grav şi desordinea care-i urmează e tot aşa de mare. Această desordine, de altminteri, cu suferinţele, ca urmări ale ei, e mai degrabă un bine decât un rău. Căci, prin suferinţă, omul ajunge să recunoască că e într'o stare anormală, din care trebuie să iasă. Durerea îi deschide ochii, şi îl duce la liberare. Presupuneţi că într'un moment dat suferinţa ar fi suprimată din lumea noastră şi că omul ar puteà face păcatul fără rezervă. Atunci planeta noastră n'ar mai puteà fi locuită, corupţia ar domní pretutindeni, şi vieaţa ar fi imposibilă. Cu cât păcatul e mai grav şi urmările lui sunt mai grele.

Această gravitate se vede şi mai bine, când începem să judecăm din punct de vedere al omului, sau din punct de vedere al lui Dumnezeu. Din punct de vedere al omului, fiindcă el e o fiinţă conştientă, care ştie ce face şi care se revoltă de bună voie contra lui Dumnezeu.

Dacă legile naturii, în cursul lor, lovesc fără milă în fiinţe oarbe şi inconştiente, — ce va fi când cel care le calcă, are deplină cunoştinţă de cauză, uneori chiar lăudându-se cu asta?

Din punct de vedere al lui Dumnezeu, căci acela pe care îl ofensează omul, e o Fiinţa atotputernică, care poate face ce vreà, care ne stăpâneşte în aceiaşi măsură în care infinitul stăpâneşte finitul, care, cu cuvântul său, a creat cerul şi pământul şi care, cu un cuvânt, le-ar puteà nimicì cu toate splendorile lor. Ce-aţi zice de o furnică care ar încercà să vă oprească în drum şi ar căutà să vă opună o rezistenţă nebună? Iată ce-a făcut omul faţă de Cel Atotputernic, el imperceptibilul — atom, pierdut

pe un grăunte de praf, care se învârtește, așa de repede încât abià se vede, în spațiul infinit! Și revolta lui să nu fie vinovată?

Mai mult: Dumnezeul, pe care l-a ofensat, e un Dumnezeu al sfințeniei și al iubirei. Sfințenia lui e de așa natură, încât el are ochi prea curați spre nu a vedeà răul; îl urește și nu-l poate suferì, căci răul e contrar voinței Sale, și voința Sa e voință perfectă. De altă parte, iubirea Sa e infinită ca și sfințenia. El își iubește toate făpturile, pe care le-a creat din iubire. Simte plăcere față de fericirea lor. O comparație îndoită ne va face să înțelegem lucrul acesta mai ușor. Intr'o zi un om și-a luat o soție iubită; a pregătit totul spre a o face fericită; erà pornit să facă pentru ea cele mai mari sacrificii. Ii dedese chiar vieața sa. Toată bucuria lui, întorcându-se dela lucru, erà de a-și găsì femeia iubită acasă, spre a-i arătà iubirea lui. Intr'o seară auzì, oh! grozavă noutate, că iubita lui fugise, amăgită de un alt om. In această zi inima-i fù sdrobită! Iată însă ceeace am făcut noi lui Dumnezeu, când l-am părăsit... și să nu fim vinovați?

Altă comparație: voi părinți care citiți aceste rânduri, veți fi avut, poate, vreun fiu iubit. Veți fi făcut totul spre a-l face fericit. Îi veți fi dat educația cea mai îngrijită. Spre a-i asigurà fericirea, îl veți fi pregătit pentru o chemare onorabilă. Purtà numele vostru, erà fala voastră. Intr'o zi, zi nefastă, vine să vă spună că s'a plictisit acasă, că s'a săturat de desmierdările și iubirea voastră. Vrea să se ducă să trăiască departe de voi, independent, în tovărășia prietenilor săi. Și pe acest fiu l-ați văzut plecând în depărtare! Ce durere pentru tatăl părăsit! Iată totuș ce-ați făcut voi lui Dumnezeu, când l-ați părăsit. Nu sunteți vinovați?

Dar par'că v'aud zicând, poate, că omul nu e așa de rău. Credeți că exagerez? Amintiți-vă atunci de natura, cu legile ei imperioase, de care omul trebue să asculte, vrând nevrând, sub pedeapsă de moarte.

Citiți Scriptura cea Sfântă. Orice părere ați aveà despre ea, puteà-veți, oare, să tăgăduiți că ea e una din cărțile cele mai morale, care există? Știți ce spune ea despre om? Îl declară grozav de rău. Ea afirmă că mânia lui Dumnezeu atârnă deasupra capului păcătosului.

Exagerez? Ascultați experiența făcută de oamenii cei mai înaintați în perfecțiune: Toți vă vor spune, unanim, că sunt niște bieți păcătoși, condamnați de Dumnezeul cel întreit sfânt. Și, cu cât progresează mai mult, cu atât sunt mai convinși de lucrul acesta, căci își văd din ce în ce mai limpede starea inimii lor naturale. Din contră, duceți-Vă în închisori, întrebați pe cei mai mari vinovați și vă vor răspunde cu capul sus, că ei sunt oameni cinstiți, cu care societatea a fost în totul nedreaptă.

Dacă nu sunteţi convinşi încă, priviţi, vă rog, la vieaţa singurului om, din istorie, care a fost drept, şi sfânt: priviţi la Iisus Hristos. Comparaţi puterea voastră cu a lui; faptele, cuvintele şi gândurile voastre, cu ale sale, iubirea voastră, ce zic? egoismul vostru cu iubirea lui. El n'a trăit decât pentru alţii şi pentru Dumnezeu. Voi pentru cine trăiţi?

Veniţi mai ales cu mine pe colina din Golgota, veniţi să vedem felul cum au tratat oamenii pe acest Sfânt şi Drept: Iată-l, dat chinului celui mai infam, murind între doi tâlhari. Mâinile lui, care n'au făcut decât bine, sunt găurite. Găurite sunt şi picioarele, care-l duceau din loc în loc, numai cu scopul de a uşurà suferinţele. Inima lui care n'a bătut decât pentru alţii, a primit lovitura lăncii unui soldat roman... Iată capo-dopera omului. Iată centrul istoriei rasei noastre. Iată punctul culminant al desordinii! Şi ni se mai spune, că neamul omenesc nu e aşa de stricat, când vieaţa cea mai sfântă a devenit imposibilă pe pământ!?...

Un neam care a putut săvârşi o astfel de crimă e un neam blestemat, căci s'a condamnat însuş şi aveà mare dreptate marele Vinet, când ziceà: «Ea a scos în evidenţă toată răutatea de care e capabil neamul omenesc».

Dar, observaţi bine: unele din cuvintele ieşite din gura lui Iisus: «Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, pentruce m'ai lăsat?» rup vălul care ne împiedecă să vedem limpede şi ne arată că păcatul este despreţuirea lui Dumnezeu. Dacă Hristos a murit, a vrut ca, în iubirea lui, să se facă solidar cu omenirea noastră şi să se supună urmărilor grozave ale păcatului şi între altele despărţirii de Dumnezeul Sfinţeniei, despărţire care ucide corpul înainte de a ucide sufletul. Această despărţire e destul de gravă spre a aduce toate desordinile, pe care trebue să le constatăm pe pământ.

Crucea din Calvar e, dar, revelaţia supremă a stării inimii naturale.

In faţa acestei cruci, omul decide de soarta lui veşnică. Incepând dela scena din Golgota, s'a făcut o alegere între oameni. S'au format două cortegii: unul e compus din acei, cari deschid ochii în faţa stării lor naturale şi înţeleg că au meritat condamnarea şi moartea ca urmare a păcatelor lor. Ei ar strigà ca acel Bechuana, care pe când ascultà istoria răstignirii lui Iisus, exclamă: «Fugi de acolo, o! Hristoase, acolo e locul meu!» Dacă se condamnă, ei ajung la mântuire, scăpând de moarte.

Un alt cortegiu e format din aceia, mult mai numeroşi vai! care pot privì cu indiferenţă pe Iisus în ceasul morţii, — atât de mult i-a orbit şi învârtoşat starea lor de păcat. Nu dau crucii de cât o uşoară atenţiune, fiind absorbiţi cu totul de lucrurile

sau plăcerile lor. Uneori chiar ei blasfemează contra Celui ce moare pentru ei și se unesc cu călăii săi. Aceştia desprețuesc mântuirea și cad sub lovitura blestemului dumnezeiesc.

Nu ştiu, iubite cetitor, dacă ai avut trista ocaziune de a asistà la moartea unui copil iubit. În caz afirmativ, vei fi trecut tu însuţi printr'o agonie grozavă, privind lupta supremă care se da pentru copil între vieață și moarte. Imposibil de spus dinainte de partea cui va fi victoria. Pentru asta ar fi trebuit să observi ceeace se petrece în inima sărmanului copilaş. Intreaga luptă se concentrează în aceasta: atât cât îi palpità inima, putem nădăjduì. Dacă ea încetează de a mai bate, s'a isprăvit!...

Mă întreb, dacă printre cetitorii mei nu e vreunul care, ca și acest copil, se sbate între vieață și moarte: păcatul care-l ucide, îl ţine ca o pradă. Nimic din afară nu ne poate face să vedem victoria.

Totul e concentrat în acest organ interior, numit inimă. Dacă înaintea crucii, unde moare Cel sfânt și drept, această inimă bate plină de emoţiune, dacă se căeşte și începe să iubească, vieața revine, e mântuit și moartea e învinsă. Dimpotrivă dacă rămâne rece, moartea a învins!...

Dim. I. Cornilescu.

DESPRE BISERICA LUI IISUS HRISTOS.

II.

Doctrina revelată.

Cuprinsul: După sf. ap. Pavel, credincioșii formează un templu zidit pe Iisus Hristos. Biserica n'are decât un cap, pe Iisus Hristos; și diferiți dregători, al căror caracter este acelaş, cu toatecă atribuțiile sunt diferite.

In sfintele cărţi ale Noului Testament, Biserica este adeseori asemănată cu un templu, adecă cu un edificiu religios. Iisus Hristos este piatra fundamentală a edificiului; apostolii sunt întâiele temelii (aşezături) ale acestuia; păstorii și credincioşii sunt, oarecum, materialurile, ce întră în construcţia lui. Această doctrină e desvoltată de sf. Petru (I. epistolă, cap. II). Credincioşii sunt, în ochii lui, ca nişte *pietre vii, cari zidesc casa duhovnicească* şi *preoția sfântă*, consfinţite închinării de Dumnezeu.

Tot aceasta este și învăţătura sf. Pavel, care se exprimă astfel în epistola către Efeseni: «Zidiţi fiind pe temelia apostolilor şi a prorocilor, fiind piatra cea din capul unghiului însuş Iisus Hristos; Intru care toată zidirea alcătuindu-se creşte întru locaş sfânt întru Domnul; Intru care şi voi împreună vă zidiţi spre locaş al lui Dumnezeu întru Duhul». (Efes. II, 20, 21, 22).

Sf. Pavel se adresează acì *credincioşilor* din Efes. Biserica, în ochii lui, se alcătuieşte din toţi fiii lui Dumnezeu. El nu deosebeşte pe păstori de credincioşi; toţi formează împreună acelaş locaş, în care se aduce lui Dumnezeu adevărata închinare, care i-se cuvine.

In acelaş loc, sf. Pavel vorbeşte despre *profeţi* tot aşa ca şi despre apostoli; ca despre cele dintâi aşezături, temelii ale Bisericii. Putem crede, că el înţelegeà prin aceştia profeţii Vechiului Testament, cari, ca şi apostolii Noului Testament, primiseră dela Dumnezeu o misiune specială pentru zidirea şi păstrarea Bisericii vechi sau a poporului lui Dumnezeu, însărcinat să păzească în lume speranţa despre Mesia; atunci drepţii Vechiului ca şi ai Noului Testament nu formau, decât una şi aceeaş Biserică, având de unicul cap pe Iisus Hristos, aşteptat de unii sub numele de Mesia; adorat de ceilalţi cu Cuvântul dumnezeesc, îmbrăcat cu omenitatea; şi formând în chipul acesta piatra unghiulară, piatra principală, cheia boltiturii, care dă monumentului mistic toată soliditatea.

Se poate crede şi aceea, că sf. Pavel voià să numească pe profeţii Noului Testament, cari trebue consideraţi, ca temelia Bisericii, cu aceeaş numire, ca şi pe apostoli, din cauza misiunei foarte înalte, ce o avură ei în Biserica primitivă. Despre aceasta găsim o dovadă în acest loc din Faptele apostolilor: (c. XIII, 1 şi urm.): «Şi erau oarecarii la biserica cea din Antiohia, proroci şi învăţători; Varnava şi Simon, ce se chemà Nigher, şi Luchie Chirineanul, şi Manain, care erà crescut împreună cu tetrarhul Irod şi Saul».

Oricare ar fi înţelesul, ce se atribue cuvântului, de care s'a slujit sf. Pavel, e sigur, că în veacul întâi, apostolii şi prorocii au primit dela Dumnezeu o misiune *imediată* pentru întemeierea şi conducerea Bisericii; dar singura piatră fundamentală a acestei Biserici a fost Iisus Hristos. A se da altă temelie Bisericii, e contrar adevărului. «Că altă temelie nimeni, zice sf. Pavel (I. Cor. III. 11), nu poate să puie afară de ceeace este pusă, care este Iisus Hristos».

Pavel propuneà Corintenilor acest adevăr cu prilejul desbinărilor, ce se ridicaseră în Biserica lor. Printre cei cari evanghelizară Biserica aceasta erau Petru, Pavel şi Apollo.

«Mi-s'a arătat, le scrie Pavel, mie pentru voi, fraţii mei, că pricini sunt între voi. Unul zice, eu sunt al lui Pavel; altul, eu sunt al lui Apollo; al treilea, eu sunt al lui Petru; un altul, eu sunt al lui Hristos. Au doară s'a împărţit Hristos? Au Pavel s'a răstignit pentru voi?»

Astfel, după sf. Pavel, credincioșii din Corint nu puteau să se proclame ucenici ai lui Petru și nici ai celorlalți, cari le vestiseră Evanghelia. Toți bărbații apostolici nu erau în ochii săi, decât niște lucrători, niște slujitori ai lui Iisus Hristos. Hristos *singur* erà învățător, de ai căruia discipoli erau datori să se privească creștinii.

Acest adevăr de căpetenie și fundamental reiese în chip deosebit dintr'un alt pasaj al epistolei către Efeseni (IV. 11—16). «Hristos, zice sf. Pavel, a dat pe unii *apostoli;* iar pe alții *proroci;* iar pe alții *evangheliști;* iar pe alții *păstori* și *dascăli* spre săvârșirea sfinților spre lucrul slujbei, spre zidirea trupului lui Hristos. Pânăce vom ajunge toți la unirea credinții și a cunoștinții lui Dumnezeu, întru bărbat desăvârșit la măsura vârstei plinirei lui Hristos. Ca să nu mai fim prunci, învăluindu-ne și și purtându-ne de tot vântul învățăturei, întru amăgitura oamenilor, întru vicleșug spre meșteșugirea înșelăciunii. Ci adevărați fiind întru dragoste, să creștem toate întru el, care este *capul* Hristos.

Din care tot trupul potrivit alcătuindu-se și încheindu-se prin toată pipăirea dărei, după lucrare întru măsura fiecărui mădular, face creșterea trupului spre zidirea sa singur întru dragoste».

Așadară Biserica este *una* în generalitatea ei, după cum trupul omenesc este *unul.* Hristos este capul trupului; căpeteniile, înțelegând acì și pe apostoli, sunt membrele trupului, în aceeaș măsură ca și simplii credincioși; unii laolaltă cu ceialalți alcătuesc trupul întreg; slujba căpeteniilor servește la zorirea desvoltării vieții creștine, însă singurul principiu al acestei vieți, pentru trupul întreg, este Hristos, căci *singur* este *capul* acestuia.

Biserica n'are prin urmare decât un cap, pe Iisus Hristos; și pentru a lucrà la compunerea acestei Biserici, el a așezat diferiți slujitori.

Sf. Pavel numește cinci feluri: apostoli, proroci, evangheliști, pàstori și dascăli.

In Biserica primitivă, găsim, într'adevăr, aceste categorii diferite de slujbași bisericești. Afară de apostolii aleși de către Iisus Hristos, se vede, din fapte, că au fost ridicate mai multe alte persoane la această demnitate, potrivit arătării lui Dumnezeu. In chipul acesta s'a ales Matia pentru a înlocuì pe Iuda Iscarioteanul; Saul și Varnava au fost de asemenea în mod direct indicați de Dumnezeu pentru slujba apostolească. (Fapte XIII. 2) «Osebiți mie pe Varnava și pe Saul la, lucrul la care i-am chemat pe ei».

Lucrul, cu care a însărcinat Dumnezeu în mod special pe cei doi apostoli noi, erà evanghelizarea păgânilor.

Apostolii erau totdeauna însoţiţi, în misiunile lor, de oameni evlavioşi, cari luau parte la lucrările lor, cari îi sprijineau în opera lor de propoveduire; câteodată le încredinţau misiuni particulare pe lângă alte Biserici, sau îi îndatorau să vestească evanghelia sub conducerea lor şi în locul lor. In felul acesta Marcu însoţià pe Sf. Petru, şi Luca pe Sf. Pavel. Găsim un mare număr de împreună muncitori de ai apostolilor numiţi în Epistole. Aceşti apostoli de a doua mână erau evangheliştii. In veacul întâi, nu se dedeà acest nume numai autorilor celor 4 Evanghelii; Sf. Luca îl dă diaconului Filip; pentrucă el vesteà Evanghelia, ca şi apostolii. (Fapte XXI. 8).

Când se întemeià o Biserică şi ea aveà trebuinţă de un păstor care erà întâiul, apostolii lăsau acolo pe unul din Evangheliştii lor. Pavel lăsà pe Timotei în Efes şi pe Tit în Creta; în înţelegere cu sf. Petru, el aşezà pe Linus păstor al Bisericii din Roma.

Cât priveşte pe apostoli, ei n'avură conducerea nici unei Biserici particulare, făcând excepţie, totuş, cu Sf. Iacob din Ierusalim, în cazul c'am consimţi potrivit să admitem, că acest apostol a fost cel aşezat pe scaunul amintit, şi nu un alt Iacob, care să nu fi aparţinut la colegiul apostolesc. Părerea aceasta este viu desbătută. Noi vom examinà-o în cercetările noastre istorice privitoare la Biserica primitivă. Singura chemare a apostolilor erà să întemeieze Biserica, să răspândească peste tot locul sămânţa cea bună a Evangheliei, în numele lui Iisus Hristos, care întăreà predicarea lor prin manifestarea exterioară a puterii sale dumnezeeşti. Ei nu trebuiau să formeze o dregătorie permanentă în Biserică. Şi, în istoria bisericească, nu mai vedem ivindu-se apostoli, după moartea Sf. Ioan Evanghelistul, cu alte cuvinte începând cu veacul al doilea.

Profeţii şi dascălii nu erau decât nişte oameni luminaţi de străluciri superioare, pe cari Dumnezeu li-le împărtăşeà pentru binele general al Bisericii sale, în modul acesta, după Sf. Pavel (2 Timotei I. 18) prorocii designaseră pe Timotei ca pe un bărbat care merità să fie ridicat la cea mai înaltă slujbă în Biserică. Sf. Ioan fu în acelaş timp apostol şi proroc. *Apocalipsa* i-a fost dictată, în parte, de Duhul lui Dumnezeu, pentru a înştiinţà pe cei dintâi păstori ai Bisericilor de scăderile ocârmuirii lor. Nu cunoaştem decât un prea neînsemnat număr de proroci ai Bisericii primitive. Sf. Ioan este singurul, care a lăsat după el o scriere. Nu vedem să formeze o categorie de slujbaşi în Biserică.

Nu tot astfel sta lucrul cu păstorii.

Sfintele Cărţi le dau două numiri diferite: ele îi numesc când *supraveghetori* sau episcopi *(ἐπίσκοποι)*, şi când: Bătrâni sau preoţi *(πρεσβύτεροι)*. In mod greşit s'au văzut, sub aceste două numiri, două feluri de păstori.

Când Sf. Pavel trecù prin Milet, pentru a merge la Ierusalim el trimise la Efes, chemă pe *cei mai bătrâni* din această Biserică, şi le adresă un discurs, în care aflăm aceste cuvinte: «Drept aceea, luaţi aminte de voi, şi de toată turma, întrucare Duhul Sfânt v'a pus pe voi *episcopi* (ἐπίσκοποι), ca să păstoriţi biserica lui Dumnezeu, care o a câştigat cu sângele său.» (Fapte, XX, 17, 28).

Sf. Pavel dă numele de *supraveghetori* sau *episcopi* celor mai vechi (bătrâni) (majores natu) din Bisericile Asiei-Mici, pe care îi chemase la sine.

In epistola sa către Filipeni, Sf. Pavel dă să se înţeleagă, că în una şi aceeaş Biserică existau mai mulţi episcopi sau supraveghetori, şi tot acolo nu face pomenire decât despre *episcopi* şi despre *diaconi* (Filip I. 1).

In capitolul al treilea din întâia Epistolă către Timotei, Sf. Pavel, expune mai întâi de toate calităţile, virtuţile, ce trebue să le posedă episcopul, apoi el trece la însuşirile şi la virtuţile, ce trebue să le aibă diaconii, fără a amintì de bătrâni.

In Epistola sa către Tit, Sf. Pavel învaţă aceeaş doctrină. «Pentru aceasta te-am lăsat pe tine în Creta îi zice el, ca cele ce lipsesc să le îndreptezi, şi să aşezi prin cetăţi preoţi, precum eu ţi-am poruncit; că se cuvine, adaogă el, episcopului să fie fără de prihană, etc.» (Tit. I. 5, 7). El confundă pe Preoţi şi pe Episcopi; atât unii cât şi alţii nu formează în ochii săi, decât un corp de păstori.

Sf. Petru scriind preoţilor din bisericile Asiei, nu-şi dă lui-şi decât titlul de preot.

Trebuie aşadară să recunoaştem, că lumea a abuzat de cuvintele (ἐπίσκοποι şi πρεσβύτεροι) cărţilor Sfinte, când i-a plăcut să vadă în ele două trepte de păstori.

Apostolii, dupăce evanghelizau un ţinut, încredinţau îngrijirea comunităţii creştine acelora dintre credincioşi, cari se arătau mai recomandabili prin vrâsta lor şi cari puteau fi consideraţi ca nişte părinţi ai familiei celei noi. Aceşti preoţi exercitau o îngrijire plină de evlavie şi părintească asupra acestei familii; de acì numirile de *Bătrân*-Preot şi de *Supraveghetor* cari li se dedeau fără deosebire. Când o comunitate creştină luà o întindere mai mare, apostolul, care o întemeiase, puneà în fruntea ei pe unul din evangheliştii săi, cari îl reprezentà şi care foloseà autoritatea în numele lui. Aşa se explică, că Sf. Pavel puse pe Timotei în fruntea Bisericii din Efes, pe Titus în fruntea celeia din Creta.

Sf. Ioan, în Apocalipsa sa, numeşte *îngeri ai Bisericilor* aceste căpetenii dintâi, cari urmaseră apostolilor în conducerea Comunităţilor creştine. «Cele şapte stele, care le-ai văzut în dreapta mea sunt *îngerii* celor şapte biserici, și cele şapte sfeşnice sunt aceste şapte biserici.... *Ingerului* Bisericii Efesului scrie. — *Ingerului* bisericei Smirnenilor scrie.... *Ingerului* bisericei cei din Pergam scrie... *Ingerului* bisericei cei din Tiatira scrie. — Ingerului bisericii cei din Sardes scrie... *Ingerului* bisericei cei din Filadelfia scrie.... *Ingerului* bisericii cei din Laodichia scrie. — (Apocalipsa, I, 20; II, 1, 8, 12, 18; III, 1, 7, 14).

Cuvântul *înger (αγγελος)* înseamnă *trimis;* el are aşadară aceeaş însemnare ca şi cuvântul *Evanghelist*, care vreà să zică *vestitor bun*, vestitor al bunei noutăţi a Evangheliei.

Se poate deci crede, că la început nu s'a dat şefilor de căpetenie ai Bisericilor decât titlul de *Evanghelişti* sau de *îngeri*, pe cari le purtau, când sprijineau pe apostoli în lucrările lor.

Sf. Pavel face cunoscute în detail funcţiunile acestor conducători primi ai Bisericilor. El zice către Timotei, că l-a lăsat la Efes, ca să combată oarecari dascăli, cari propuneau o altă doctrină decât ceea, care li se predicase, și cari se îndeletniceau prea mult cu chestiuni mai curând răpitoare de timp, decât folositoare; el îi încredinţează grija de a organiză rugăciunile în această Biserică și de a face regulamente disciplinare; să examineze, dacă aceia, cari se prezentau pentru *Episcopat* sau pentru diaconat aveau calităţile recerute; (I. Ep. către Timotei I. 3, 4; II, 8, 9; III, 1 et suio, 8 et suio) «Acestea scriu ţie având nădejde, că voiu venì la tine fără zăbavă: Iar de voiu zăbovì, ca să ştì cum trebueşte în casa lui Dumnezeu a petrece, care este biserica Dumnezeului celui viu, stâlp şi întărire a adevărului». (III, 14, 15).

In capitolele IV, V, VI din aceeaş Epistolă, el înştiinţează pe Timotei de erorile, cari ameninţau doctrina cea adevărată; el chemà purtarea lui de grije asupra acestui punct; și îi dă toate amănuntele asupra acelora, ce e dator *să învețe* şi să *poruncească.* (IV, 11).

Aşa, după Sf. Pavel, şeful unei Biserici e dator să vegheze, ca nu cumva doctrina Evangheliei să fie alterată în această Biserică; el are să facă regulamente şi porunci, pentru ca morala evanghelică să fie observată cu stricteţă, și să se aducă lui Dumnezeu o închinare adevărată; în sfârşit el are să dea pildă tuturor virtuţilor în raporturile sale cu diferiţii membrii ai Bisericii sale, şi mai ales faţă cu preoţii. Să aibe grije să nu ridice la această demnitate pe aceia, cari n'ar fi demni; nu trebue să primească împotriva unora ca acestora prea uşor, acuzaţiunile.

Capul unei Biserici se bucurà deci de o autoritate mai înaltă decât cea a Preoţilor; el erà, care întărià alegerea acestor Preoţi, îi ridică în slujbă şi îi judecà, în caz că se făceau vinovaţi.

Acestea sunt funcţiunile principale, cari după Sf. Pavel, deosebeau pe capii (şefii) Bisericilor de simplii Bătrâni sau Supraveghetori. Dar dacă slujbele lor erau mai înalte, în virtutea delegaţiunii *apostolice*, ce o primiseră, caracterul lor erà acelaş, şi nu vedem, în Sfintele Cărţi, decât o singură cale d'a ridicà pe cineva la deregătoria bisericească, şi care constă din *punerea mânilor*.

Când Saul şi Varnava fură aleşi de Dumnezeu la apostolie, prorocii şi învăţătorii, cari erau la biserica cea din Antiohia se rugară, postiră, îşi *puseră mânile* pe ei, şi îi trimiseră să îndeplinească lucrul, la care îi chemase pe ei Dumnezeu. (Fapte XIII, 1, 2, 3).

Acest loc din Faptele Apostolilor este foarte însemnat. Saul fusese dejà ales de Dumnezeu într'un mod miraculos pentru a fi unul din stâlpii Bisericii sale; el îşi manifestă din nou voinţa de a-l trimite să evanghelizeze pe păgâni.

Cu toată această îndoită chemare, Dumnezeu vrea ca păstorii Bisericii din Antiohia să-l înalţe la aceatsă slujire *prin punerea mânilor*, şi să se pregătească pentru acest act prin postire şi rugăciuni. Toate aceste împrejurări dovedesc, că'n ochii păstorilor celei dintâi Biserici, în care a fost admis numele de creştin *punerea mânilor* erà un act de cea mai mare însemnătate, şi care n'aveà nimic comun cu un simplu rit ceremonial.

Sf. Pavel aveà o ideie tot aşa de înaltă despre *punerea mânilor*, când recomandà cu atâta stăruinţă lui Timotei să nu se grăbească când va vrea să o îndeplinească. (I. Tim. V, 22): «Mânile degrab să nu-ţi pui pe nimeni».

Punerea mânilor împărtăşeşte darul lui Dumnezeu, după Sf. Pavel, care se exprimă în modul următor în Epistola întâi către Timotei: (IV. 14) «Nu fii nebăgător de seamă de darul, ce este întru tine, care ţi s'a dat prin prorocie, *cu punerea mânilor preoţiei.*»

Preoţia (presbiterul) erà adunarea Bătrânilor sau a slujitorilor unei Biserici. Toţi îşi puneau mânile împreună cu întâiul păstor asupra capului aceluia, care fusese ales pentru slujire, şi un dar special i-se comunicà celui ales prin această punere a mânilor.

In a doua Epistolă adresată lui Timotei, Sf. Pavel învaţă în mod expres această doctrină: «Iţi aduc aminte, îi zice el, ca să aprinzi darul lui Dumnezeu, *care este întru tine prin punerea mânilor mele*» (II. Tim. I. 6).

Nu poate aşadară nime trage la îndoială, că *punerea mânilor* a fost instituită pentru a sfinţi într'un mod special pe slujitorii Bisericii şi că acest act le împrumută un dar particular.

Punerea mânilor este ea oare din *aşezare dumnezeească* sau simplaminte bisericească? Noi suntem de părerea, că ţinându-ne chiar exclusiv de Sfânta Scriptură, suntem datori să afirmăm, că ea a fost aşezată de Iisus-Christos, sau de apostoli, potrivit, conform cu poruncile lui.

Locurile pe cari le-am citat dovedesc că nu se poate confundà *punerea mânilor* cu o simplă normă disciplinară. Insemnătatea ce i se atribuie în venerabila biserică a Antiohiei şi grija ce o are însuşi Iisus Hristos de-a trimite la păstorii acestei biserici pe cei doi aleşi ai săi pentru a li se pune mânile, aceste fapte, după noi, dovedesc că pentru a întrà în adevăratul spirit al Sfintelor Scripturi, trebuie a privì punerea mânilor ca fiind din instituţie dumnezeească.

Această credinţă a fost totdeauna cea profesată de cele mai vechi Biserici răsăritene şi apusene.

Pentruca să resumăm această lucrare, ni se pare lucru statorit de cărţile Noului-Testament: că

1. Biserica lui Iisus Hristos este una, compusă în chip neîmpărţit din păstor şi din credincioşi;

2. Capul ei este Iisus Hristos;

3. Iisus Hristos a aşezat pentru conducerea Bisericii Sale, un corp de păstori;

4. Printre aceşti păstori sunt unii, cari au o autoritate mai superioară, în calitate de delegaţi ai apostolilor;

5. *Punerea mânilor* este un act instituit de cătră Iisus Hristos pentru a sfinţì (consacrà) pe păstorii în vederea slujirei bisericeşti şi că acest act le dă un har special.

Ne rămâne să culegem învăţăturile Sfintei-Scripturi cu privire la natura autorităţii în Biserică.

După **R. F. Guettée.** (Sfârşitul va urmà). ***I. Beleuţă.***

PROPAGANDA UNAŢIEI.

C. La Români.

După căderea Ungariei la Mohács (1526) Turcii purcezând mai departe ocupară pe rând oraşele şi ţinuturile dunărene până la Buda (1529), Visegrad (1544), Agria (1596) etc., — apoi cele din regiunile Tisei precum Oradia, Arad etc., — ca şi ale Banatului, precum Timişoara, (1552) dimpreună cu oraşele Lipova, Lugoş, Caransebeş, Orşova etc., încât numai părţile superioare ale Ungariei mai rămaseră sub stăpânirea habsburgică, dară şi acestea revoltate prin partida protestantă a lui Tököly şi Rákoczy etc. Ardealul şi altcum stà sub suzeranitatea şi tributul Turciei, şi sub principii reformaţi contrari de moarte ai catolicismului imperial.

Intre astfel de împrejurări Ungaria trântită la pământ, sfăşiată prin egoismul oligarhiei sale, şi slăbănogită cu totul prin sărăcia poporului, — nu s'ar mai fi putut reculege şi ridicà în picioare din propriile sale puteri niciodată, — dacă nu-i sărià într'ajutor alianţa împăratului Leopold cu toţi domnitorii Germaniei, şi nu dădeau cu peptul faţă de inimic eroi ca Carol de Lotharingia, Ludovic de Baden, Max de Bavaria, August de Saxonia, Eugen de Savoia, precum şi vestiţii generali Stahrenberg, Leiningen, Salm, Häuszler, Rabutin, Caraffa, Veterani, Caprara etc. — Dintre Unguri de abià aflăm vr'o câţiva precum: Pálffy, Eszterházy ş. a. cari luptau pe lângă împăratul, — cei mai mulţi se aflau în castrele inimice.

Dară dela căderea Turcilor înaintea Vienei la a. 1683 a fost destul un deceniu şi jumătate până la pacea dela Carlovitz din a. 1699, ca armele imperiale să alunge steagurile semilunei peste Dunăre, şi să reocupe Ungaria şi Transilvania pentru coroana Ungariei, — iară pacea din Passarovitz 1718 şi cea din Bălgrad *1736* puse iară mâna pe Banatul Timişan pentru totdeauna.

Doi bărbaţi epocali s'au ivit pe atunci pe Orizontul politic, în a căror spirit s'a rezolvit destinul Ungariei şi Transilvaniei atât în privinţa politică cât şi religioasă. — Unul împăratul Leopold I. — crescut ca cleric, dar ajuns erou militar, şi altul cancelariul Collonich crescut pe cariera militară, dar ajuns cardinal şi Primate al Ungariei, — unul cu arma, iară celalalt cu crucea în mână!

La anul 1687 Carol de Lotharingia cu armele imperiale răsbeşte până la Cluj, şi ocupă oraşele mai însemnate ale Ardealului cu garnisoane habsburgice, iară la anul 1689 comandantele Lodovic de Baden contra lui Tököli ocupă Ardealul întreg în numele împăratului.

După armele victorioase ale lui Leopold I. — urmează cele convertitoare la catolicism ale cancelarului Collonich, cari mai cu seamă, după-ce succeseră la Rutenii din Ungaria superioară, se îndreptară acum şi asupra şismaticilor Români. — Aceştia trebuiau cu tot preţul câştigaţi nu numai pentru împărăţia ceriului, dar şi ca contrapond asupra reformaţiunii întinse peste Ardeal şi peste părţile adnexe. — Deoarece însă acţiunea proselitistică — îndreptată în contra Românilor se începù la diferite locuri în diferite timpuri şi în diferite moduri, o vom împărţì şi noi aicea în cea ardeleană, apoi cea din Parţium, şi în fine cea din Bănat.

a) La Românii din Ardeal.

După căderea Turcilor la Viena în a. 1683, principele Ardealului M. Apaffi, carele participă la acel asediu ca supus Turcilor în partea acestora, temându-şi pielea, îndată şi trimise solie la Leopold I. pentru supunerea Ardealului sub protecţiunea împăratului. Dară solia neputându-se acolo înţelege cu imperialii, Leopold trimite, spre ajungerea acestui scop pe jezuitul Dunod în Ardeal (1685) cu 3 proiecte de pactare, unul pentru o convenţiune militară în companie cu România în contra Turcilor, altul asemenea cu Polonia şi Veneţia, şi al treilea pentru supunerea Ardealului la coroana Ungariei.

La acestea staturile ardealului dau un răspuns în 30 de puncte în cari îngrădindu-se între barierile constituţiunii Ardealului de trei naţiuni şi patru confesiuni recepte, mai pretind şi adnexarea părţilor ungare, — sub titlu de *regnum incorporatum totius imperii*, va să zică o confederaţiune cu imperiul — întreg.

Cu aceste concluze dieta Ardealului trimite o deputaţiune regnicolară de patru inşi: Haller, Perneszi, Inczedi şi Miles la Viena spre a le validità.

Intre aceea armele imperiale înaintând tot mai afund spre Ardeal, acum Dunod păşì cu cunoscuta sa maximă: «*Vollentes nolentes protegit vos sua Maiestas!*» şi pretinde supunere necondiţionată, şi pentru trupe: bani naturalii, şi cuartire, ceeace revoltă pe Ardeleni şi mai tare unindu-se cu pretendentele Tököli confederat cu Turcii. — M. Apaffi acum apucă drumul pertractărilor confidenţiale cu curtea din Viena, ceeace ajutată prin înaintarea armelor imperiale, accelerà rezultatele aşteptate.

Deputaţiunea regnicolară — strâmtorită prin aceste evenimente — încheià la 1687 cu plenipotenţiarii curţii imperiale proiectul de convenţiune numit Hallerian, — pe carele însă dieta din Făgăraş îl respinge, şi votează pentru Turci tributul anual de 50,000 taleri.

Față de acestea Carol de Lotharingia — după învingerea asupra Turcilor la Mohács — plecă spre Ardeal și în 16 Oct. 1687 ocupând Clujul, de aci răsbì cu armata până la Blaj, unde în formă de preliminariu se încheià un tractat despre supunerea Ardealului, la ceeace succesiv se acomodară mai toate orașele (afară de Brașov, carele ocupat fiind de armata lui Veterani, arse cu totul 1689). Ajungând armele imperiale la Sibiiu, acolo Ardelenii fură constrânși a subscrie supunere 1698.

Intr'aceea în a. 1688 și 1689 continuându-se răsboiul cu Turcii — cari în urma căderii lor la Zenta reportată de eroul Eugeniu de Savoia, acum devenìră cu totul neputincioși, — moare principesa Anna Bornemissa, carea purtase pantalonii politici ai bărbatu-său M. Apaffi, — iară acesta căzând în melancolià asemenea moare la 15 Aprilie 1690, lăsând de următor în domnie pe fiiul său Mihail II. deabià de 15 ani.

Așa Ardealul — între astfel de împrejurări grele — devenì pe mâna oligarhilor, cari văzând corabia țării cufundându-se, fiecare cercà a prinde de câte un os de ros, în bani, în moșii, în titluri și funcțiuni, — lăsând interesele țării în mila lui Dumnezeu. Cel puțin istoricul ocular Cserei așa ne înfățișază tabloul timpului.[1]

In fine după repețite negocieri în decursul aproape a unui deceniu percurse între plenipotențiarii imperiali și oligarhii Ardealului, urmă diploma Leopoldină din 4 Decemvrie 1691 în 15 puncte ca contract bilateral și lege fundamentală a principatului ardelenesc ca aparținător coroanei Ungariei, în puterea căruia se garantară drepturile celor patru confesiuni recepte; catolică, reformată, unitară și luterană, și a celor trei națiuni politice, adecă a nobililor, Secuilor și Sașilor, legile verböcziane, legile aprobatale și Compilatare, apoi statutele Sașilor, a Secuilor, a orașelor și muncipielor și a altor privilegii și îndreptățiri la decime, robote, funcțiuni etc., — guvern și tablă judiciară, comiții anuale, tributul țării și comandante general denominând din partea împăratului etc.

Această diplomă la insistența calvinului Alvinczi căpătă în a. 1693 și comentarul său numit rezoluțiunea Alvincziană.

Ardealul se administrà acum în numele împăratului ca rege al Ungariei și principe al Ardealului prin un guvern sub prezidiul lui G. Banffy, organizat cu 12 consilieri luați din cele trei națiuni indigene și patru confesiuni recepte.

La a. 1697 se restaură și episcopia catolică în Alba-Iulia.

---

[1] De atunci datează cele mai multe grofii și baronii în Ardeal.

Apaffy junior resignă mai întâi la a. 1696, apoi definitiv la pacea dela Carlovitz din a. 1699, — şi de aci încolo regele Ungariei erà totdeodată şi principe al Ardealului de facto!

Aşa încetă seria principilor indigieni ai Ardealului inauguraţi după căderea dela Mohács, carea a durat 177 de ani.

După toate aceste evenimente memorabile decurse între a. 1683 până la anul 1700, cari au croit şi sigilat soartea Ardealului — întrebăm: Unde au fost pe atunci şi ce au făcut Românii din Ardeal?

Cercat-au şi întreprins-au şi ei vre-un pas, ca la reformarea aşa de esenţială a stării politice a ţării să între şi ei în cadrul sistemei constituţionale a statului bazată pe naţiuni politice şi confesiuni recepte?

Trimis-au ei — ca Ungurii, Săcuii şi Saşii — reprezentaţiuni şi deputaţiuni la curte şi la dieta ţării pentru sforţarea egalei îndreptăţiri naţionale şi confesionale, pentru eliberarea bisericii române şi emanciparea poporului de jugul sclăviei?

Nu! nu! nimic din acestea toate! Ei au stat morţi, morţiţi şi amorţiţi cu totul! au perseverat într'o pasivitate neexplicabilă până nu i-au scormonit iezuiţii cu ademeniri proselitistice ca să-i facă lipituri Catolicilor. Şi faţă de aceste ademeniri întrebăm: avut-au ei cauză justă şi equivalent sigur de a-şi părăsì credinţa străbună şi de a trece la biserica papistă?

Ce frică mai puteau ei purtà de superintendenţii calvini cum erau Tofeu, Veszprémi et compagnie când dupăce ajunse ţara în domnia habsburgică nici ei nu mai ştiau unde le sta capul?

N'au văzut Românii, că după privilegiile şi libertăţile ce le căpătaseră Sârbii tocmai pe timpul acela, şi bisericei ortodoxe i s'a deschis prospectul că va aveà un viitor mai ferice?

N'au avut ei în vedere, că cu toate prigonirile de sute de ani biserica lor a rămas neclătită?

Au trebuit ei, ca neconsequenţi acestei perseveranţe, acum sub pretext, cum susţin unii, ca să scape de jugul calvin să se bage în jugul bisericei papiste?

N'au mai putut ei persistà în credinţa lor, precum au fost persistat mai un secol întreg acei ce au rămas neuniţi pânăcând cum vedem s'au eliberat şi aceştia?

Nu, nu! nu-s de vină la acestea toate nici Catolicii, nici Calvinii şi nici poporul român, ci a fost de vină clerul cel păcătos al Românilor, carele credul pentru unele promisiuni nebazate, în interesul curat numai al popilor şi-a părăsit biserica, şi-a părăsit credincioşii săi.

Dar să justificăm această sentinţă gravă trecând la partea istorică.

Sub domnia principilor reformaţi Mihail Apaffy I şi II după-cum am arătat mai sus — după Sava Brancovici au urmat în metropolia română de Alba-Iulia *Iosif Budai* (1680—1682), *Ioasaf* 1682, *Sava II* Vestemianu 1686 şi *Varlaam II* 1687—1690 fără de a fi fost beliţi, fripţi şi traşi în frigare din partea reformaţilor, ci din contră îngăduiţi şi recomandaţi de a merge la exarhul lor în Bucureşti spre a fi sfinţiţi după toate normele bisericei orientale, şi de a purtà titlul canonic de ex. ca Varlaam, arhiepiscop şi mitropolit al sfintei mitropolii a Belgradului, a Vadului, a Silvaşului şi a episcopilor din ţara ungurească — iproci!

Teofil 1692—1697.

După moartea lui Varlaam a urmat ca mitropolit *Teofil* 1692—1697 (Toma Seremi din Tövis), carele fù sfinţit de arhiereu pentru mitropolia Ardealului prin Teodosie mitropolitul-exarh din Bucureşti 30 Sept. 1693.

Teofil om de o cultură inferioară şi de un caracter debil, se mai feştelise şi prin o purtare imorală, (vezi Hurmuzachi Gesch. der Rumänen II pag. 29 etc.), ceeace îl făcù imposibil de o păşire autoritativă, ce erà de trebuinţă tocmai pe timpul transformării politice de atunci a Transilvaniei.

Pe când faţă de această parte infirmă a capului bisericesc al Românilor, iezuitul Dunod influinţà deslegarea soartei politice a ţării, pe atunci in urma armelor imperiale victorioase, Vizkeleti, Hevenesi, Barányi şi alţi iezuiţi inundară ţara cu propagarea catolicismului între Români în mână cu catehismul catolic a lui Collonich, tipărit în limba ruteană, apoi română prin St. Ivani a. 1692/3.

Păcătosul de Teofil ameninţat fiind — pe drept sau pe nedrept — de o parte prin reformaţi pentru purtarea sa imorală, iar de altă parte prin protectorul său principele Brancovean pentru călcarea canoanelor, se aruncă în braţele parohului catolic din Alba-Iulia Bárányi, carele la îndemână fiind se îmbià ca mântuitor de toate nevoile lui, dacă va trece la unire cu biserica catolică, pe lângă condiţiunile şi beneficiile promise în diploma dată Rutenilor uniţi la a. 1692.

Bárányi capacită lesne pe Teofil, că trecerea aceasta se poate face cu atât mai lesne, cu cât că pe lângă cele patru puncte de uniune încolo dogmele fiind identice şi ritul nealterându-se întru nimic, poporul nu va simţì nici o schimbare, iar preoţii vor devenì în toate beneficiile, de cari se bucură catolicii sub protecţiunea împăratului etc.

Teofil ajutat în acest mod de sfătuitorul şi protectorul său intim Bárányi, mai câştigând pentru această idee şi vreo câţiva protopopi şi preoţi, convocà şi ţinù într'una din zilele lui Fe-

bruarie 1697 un fel de consistor sau sinod mai confidenţial, adecă mai pe ascuns, carele acceptà unirea cu biserica catolică.

Dar în ce ziuă anumită a lui Faur, s'a ţinut acest sinod? Cine a fost de faţă? şi cum s'a formulat trecerea la unire? nu se ştie, pentrucă în privinţa aceasta lipseşte actul original şi autentic. Însă în urma acestui sinod Teofil ca episcop al mitropoliei în numele său şi a tot clerului subscrie în 21 Martie 1697 un act testimonial, prin care declară: «că voieşte a se întoarce *în sânul sfintei maice biserici romano-catolice* şi se *reuneşte cu dânsa*, *primind*, *mărturisind* şi *crezând* ***toate*** cele ce primeşte, mărturiseşte şi crede aceea!

Va să zică — ***toate*** — fără rezervă! Apoi mai adaugă, că primeşte şi cele patru puncte controverse, adecă: *primatul papal*, *purgatorul*, *asima* şi *filioque*.

Aceste adause — însă după orice logică sănătoasă — au fost cu totul de prisos, pentrucă dacă s'au întors în sânul maicii biserici catolice, eo ipso a fost recunoscut şi primaţiatul papal; şi dacă au primit, mărturisit şi crezut tot ce primeşte, mărturiseşte şi crede biserica catolică, ce lipsă mai erà de a mai primì, mărturisì şi crede în special şi purgatorul, asima şi filioque?

Intr'adevăr asta seamănă mult cu aceea că dacă am dat cuiva punga cu toţi banii — să zicem una miie florini, — nu mai erà de lipsă de-a mai pomenì şi de cei patru cruceri ce se aflau în miia aceea de florini cuprinşi — şi legaţi în punga dăruită.—

Asta a fost o adevărată sofismă jesuitică, să creadă Românii, că ei au jertfit numai patru cruceri, şi să uite că pe lângă aceştia au pierdut toată averea.

Acum să vedem ce equivalent cere episcopul Teofil în numele clerului său în actul din 21 Martie 1697 înaintat la locurile mai înalte pentru unirea cu biserica catolică?

Cere dela Maiestatea imperială şi regală următoarele:

1. Ca preoţii şi dregătorii bisericeşti de ritul grecesc, să se bucure de toate acele privilegii şi drepturi, de cari se bucură nu numai preoţii romano-catolici, ci şi arianii, lutheranii şi calvinii.

2. Ca în fiecare sat, unde se află preoţi, să aibă biserică şi casă parohială, ca preotul să nu fie silit a şedeà în casă sau pe loc străin, şi

3. Ca preoţii să depindă şi să dispue (?) de episcop, iar nu de laici ca până acum.

Atâta tot!! — cu acestea a plătit paterul Barányi preţul iscariotean! va să zică cu nişte favoruri vage pentru preoţi, iară pentru popor nimic!

Apoi dacă popii în punctul prim în general pretind privilegii şi drepturi ca cei de alte confesiuni, ce lipsă mai aveau

de cele cuprinse special în cele două puncte următoare? Cine să le facă biserici și case parohiale? și în ce privință să depindă preoții dela episcop? Alte dureri și trebuințe n'au mai avut ei — nici clerul — nici poporul?

Unde a fost mintea episcopului Teofil și a clerului său să creadă că vor ajunge la îndreptățirea egală cu celelalte confesiuni recepte, fără de a întrà în sistema constituțională de trei națiuni politice și de patru confesiuni recepte?

Intr'adevăr ei au vrut să zidească o biserică nouă pe năsip și fără de nici un fundament.

Cu toate acestea hotărîrile sinodului au provocat resens nu numai la staturile ardelene, cari constând din diferite confesiuni recepte, fiecare voià să atragă pe Români, deveniți în desoluțiune, la confesiunea sa, dară chiar și la popor, carele în instinctul său natural vedeà în acele agitațiuni numai urmări rele pentru biserică și pentru existența lor,[1] precum și la mitropolitul din București ca exarh canonic al mitropoliei ardelene, încercând fiecare a zădărnicì sau a trage pentru sine cele mai conveniente rezultate.

Intre astfel de agitațiuni și sfâșieturi ale națiunii române Teofil, după ce în 10 Iunie 1697 mai adresà către cardinalul Collonich o dechiarațiune scurtă de adicțiune subscrisă și de 12 protopopi (v. Nilles I 174) moare în luna lui Iulie 1897 între împrejurări suspicioase și misterioase.

Unii susțin că Iesuiții, alții că Calvinii, iară alții că chiar ortodocșii i-ar fi accelerat calea către județul etern, ca să își ia acolo răsplata meritată.[2]

Unația începută de Teofil nu apucase a fi regulată, nici recunoscută și confirmată dela locurile competente, pentrucă guvernul și staturile ardelene tocmai pentru unația Românilor erau sfâșiate între sine, temându-se ca nu cumva Românii prin aceea să se facă părtași de drepturile constituționali ale Ardealului ca atari, sau să înmulțească și să întărească numai elementul catolic în detrimentul acatolicilor, iară curtea imperială erà ocupată încă cu operațiunile belice în contra Turcilor, prin părțile banatice și acum și legată fiind prin diploma leopoldină din a. 1691 aveà să deslege și cestiunea unației fără de-a vătămà constituțiunea țării, față de care trebuià mai întâiu a-și trage seama de acestea toate.

Intr'atâta — însă — erà recunoscută din toate părțile necesitatea de-a se împlinì scaunul metropolitan român cât mai în

---

[1] Protopopul Nicolae Bianu drept s'a exprimat când a zis: «tare mă tem că nu vom aveà alt folos din unirea aceasta, care o am făcut, ci vom rămâneà numai cu ura între frați și cu mustrarea cugetului!

[2] Din Nilles I 179—181 reese, că mitropolitul Ungro-Vlahiei Theodosie aveà intențiunea de-a destituì pe Teofil.

grabă, contând fiecare partidă, că va da de o unealtă oarbă pentru scopurile sale.

Atanasie Anghelu (1698—1713).

Atât erà de săracă biserica română de bărbaţi apţi de această chemare, încât nu s'a aflat alt individ potrivit decât un băieţandru cu numele Atanasie (1698—1713), fiiul preotului Anghel din Ciugud, carele având foarte puţină pregătire, şi fără praxă, se află aplicat ca scriitor în cancelaria mitropolitană, şi totdeodată ascultător în clasele gramaticale din şcoala calvină în Alba-Iulia. — Cum şi prin cine a fost el ales la scaunul metropolitan? nu se ştie pentrucă lipseşte orice act electoral.— Atâta însă se ştie că la mandatul absolut al comandantelui militar Rabutin alegându-se Atanasie, şi recomandat fiind şi din partea guvernului ţării stătător din catolici, reformaţi, unitari şi luterani, a mers după vechiul obiceiu la Bucureşti spre sfinţirea de arhiereu.

Atanasie fù consacrat de arhiereu prin mitropolitul exarh Teodosie în 22 Ianuarie 1698 — însă nu fără de oarecari dificultăţi şi precauţiuni din partea ortodoxismului de acolo.

Mai întâiu e de însemnat, că Atanasie s'a sfinţit — cu abatere dela praxa anterioară — de arhiereu nu ca mai înainte — «la sânta *mitropolie* a Belgradului», ci numai la sfânta *episcopiă* a Ardealului. [1]

Această anomalie e bătătore la ochi, şi nu fără consecinţe păgubitoare. De unde vine asta? — Ori că e o simplă eroare de stil, — ori că s'a făcut cu intenţiune. Cuvântul uzitat — Vlădica — se poate aplicà şi la mitropoliţi şi la simpli episcopi şi arhierei. Deci ori că a fost o traducere greşită în actul de recomandaţiune, ori că atât catolicii cât şi reformaţii dela guvern — sub rezervaţiunea mentală, ca mitropolitul să devină numai ca vicar subordinat episcopului catolic, — eventual al superintendentului calvin, au întrebuinţat acest expedient; ori în fine — că factorii ortodoxismului din Bucureşti — având înaintea ochilor un bărbat prea tânăr pentru mitropolia Ardealului faţă de tentaţiunile, de proselitismul d'o parte catolic, de altă parte reformat, au aflat expedientul unei rezerve pentru orice eventualităţi, destul că Atanasie fu consacrat nu de mitropolit al Belgradului, ci simplu de un Arhiereu în Ardeal.

Ori şi cum însă s'a întâmplat lucrul, destul că Atanasie în nici un caz nu a fost următor în arhiepiscopia de Alba-Iulia, şi

[1] La biserica din Bobohalma am văzut un chiriacodromion tipărit în Belgrad la a. *αϰϙθ* sub Atanasie, carele se întitulează arhiep. şi mitr. scaunului Belgradului, al Vadului, al Maramurăşului şi al Silvaşului, al Făgăraşului şi a toată ţara Ardealului şi părţilor ţării ungureşti, Vidicului, Chivariului, Sălagiului şi al Crasnei, de Mihai Istvanovics, tipograful Ungrovlachiei.

aceasta s'a constatat nu numai prin dechiaraţiunea următorului episcop Pataki, că o metropoliă unită din Ardeal nu e canonizată de Papa, dar şi prin denumirile posteriori până la a. 1850.

Alt moment însemnător de situaţiune e împrejurarea, că factorii ortodoxismului în Bucureşti şi-au dat toată silinţa de a câştigà pe Atanasie pentru perseveranţa în credinţa avitică. Mai întâiu de toate Dositeiu patriarhul Ierusalimului în coînţelegere cu exarhul şi cu alţi arhierei din Bucureşti ţinând sinod arhieresc, au aflat de lipsă de-a consacrà pe Atanasie numai sub condiţiunile cuprinse în o instrucţiune stătătoare din 22 de puncte, cari culminează într'acolo, ca el să rămână ortodox, şi să se ţină de ritualele obicinuite în biserica orientală.

Între aceste condiţiuni sunt de relevat punctul 2, în care se demândă propoveduirea cuvântului lui Dumnezeu la Sârbi şi Ruşi sloveneşte, iară la Români româneşte, — punctul 6 ca evanghelia să se cetească nu sloveneşte, ci româneşte din cărţile tipărite sub Vodă Constantin Brancoveanu; punctul 21 ca încât s'ar arătà lipsa unei interpretări aceasta să se facă după textul grecesc; şi în fine punct 5 încât unele cărţi, precum Octoihul, Mineele sau alte cărţi bisericeşti nu ar fi traduse în limba română sub autoritatea ortodoxă, acelea mai bine să se cetească sârbeşte sau elineşte, iară nu româneşte din niscari-va cărţi heterodoxe, — între cari se considerau cărţile bisericeşti tipărite sub principii reformaţi ai Ardealului, toate aceste rezerve se văd a fi emanate din oarecare precauţiune, ca să nu cadă în eresuri. Din toate acestea e evident şi aceea, că Patriarhul Ierusalimului nu a eliminat limba română din biserica Ardealului — precum vor unii a face capital mântuitor de Unaţie, ci numai o a restrâns la cărţi ortodoxe autorizate.

De altă parte principele Constantin Brancoveanu, carele mai bine a suferit martirul morţii dimpreună cu patru fii de mare speranţă ai săi, decât să se altereze în dreapta lor credinţă — necum să fie întinat de Simonia intentată prin agentul Dindar — cum vor unii a-l înfierà, dar el a încercat a face orice jertfă ca să susţină pe Atanasie în credinţa ortodoxă. El nu numai a investit pe Atanasie cu toate odoarele bisericeşti, dar i-a promis şi o dotaţiune anuală de 6000 aspri, şi moşia Merişeni din judeţul Argeşului. Afară de aceea el a mai zidit şi biserica din Făgăraş, apoi mănăstirea dela Sâmbăta.

Dela Atanasie, — reîntors din Bucureşi şi încărcat de acolo cu toate onorurile şi darurile apte de a-l conservà, în legăturile bisericei dreptcredincioase — se aşteptà, ca, instalat în scaunul său mitropolitan, să ia poziţiune deamnă de chemarea sa!

Insă altcum erà scris în cartea sorţii!

Atanasie nu mai aveà mâna liberă de a purcede independent! El strâmtorat de pretensiunile Iesuiților bazate pe actele de uniune ale predecesorului său Teofil, intețit de reacțiunea ortodocșilor și de reclamările protestanților — fù nevoit a ținea mai multe sinoade, între cari însemnăm aci pe cel din 7 Oct. 1698,[1] în care se statorì din nou declararea și manifestul de uniune; — cel din 24 Maiu 1699, în care se votà bani de călătorie la Viena lui Atanasie; cel din 4—5 Sept. 1700, la care 54 protopopi și 1563 preoți ar fi acceptat din nou uniunea, după care Atanasie subscrie singur manifestul din 5 Sept.;[2] cel din 6 Ianuarie 1701 pentru pornirea lui Atanasie la Viena spre a se justificà față de pârile în contra lui cuprinse în 22 puncte și a exoperà confirmarea, depunând și jurământul credinței după formula tridentină; cel din 16 și 25 Iunie 1701 pentru instalarea lui Atanasie reîntors dela Viena plin de onoruri și decorațiuni, și în fine cel din 16 Iulie 1701, în care uniunea fù din nou recunoscută emitându-se pastorala de admonițiune cătră credincioși de a persistà în unirea făcută, subscrisă de vlădica Atanasie și de trei adjutanți iezuiți.

Actele de uniune atât ale lui Teofil, cât și ale lui Atanasie ajungând la cunoștința guvernului și a dietei, acestea, în preponderanță din protestanți, temându-se, ca prin trecerea Românilor la Catolicism, aceasta devenind în precumpenire în afacerile țării, remonstrară la curte, că sistema constituțională a Ardealului garantată în diploma din a. 1791, devine periclitată etc.

Impăratul — ca principe constituțional al Ardealului — și altcum ocupat încă în bătăliile cu Turcii prin părțile banatice și cu revolta lui Francisc Rakoczy, răspunde guvernului ardelenesc în mai multe rânduri și anume cu decretul din 14 Aprilie 1698, din 26 August și 12 Dec. 1699, din 12 Dec. 1701 și din 13 Februarie 1702, de înțeles, că Românilor le stă în voie d'a trece la oricare din confesiunile recepte, sau a rămâneà în vechea lor credință și stare politică.

---

[1] Subscris de 27 protopopi (v. Nilles I. 250).

[2] Acest sinod se numește de dascălii uniți — cel mare și ar fi fost subscris de 51 protopopi din Ardeal și 3 din Marmația, de asemenea cuprins, ca formula de unire a lui Teofil. Dar e bătător la ochi, că îndată peste 9 zile adecă la 14 Sept. se ține alt sinod și e întrebarea, că cum a putut atâți protopopi și preoți într'o săptămână să meargă p'acasă și să se rentoarcă iară? oare avut-a Atanasie atâta mâncare și beutură să-i țină acolo? De aceea mulți susțin actul sinodal din 4—5 Sept. 1700 de apocrif. (vezi Al. Pop, Desbinarea, București 1892) Șincai (la a. 1700) reproducând actul acesta de uniune datat din 12 (?) Dec. 1700 — adaugă: «Pe hârtia ce se ține în Arhivul Vlădiciei Făgărașului, de pe care s'a luat această scrisoare, nu sunt iscăliți mitropolitul Atanasie și protopopii cu preoții de sub dânșii, ci într'un protocol de sub același Atanasie se vede, că pe vremea aceea aceștia au fost protopopi peste atâția preoți câți se înseamnă după dânșii (urmează numele protopopilor cu numărul preoților). Și așa peste tot erau protopopi 55, preoți 1582, cari ar fi trebuit să iscălească cu mitropolitul Atanasie și să fie tot clerul, ce știu că n'a fost, ci numai căpeteniile l-au iscălit.»

De altă parte însă cabinetul curţii prin mijlocirea primatelui — cardinalul Collonich, şi prin instrucţiunile confidenţiale cătră generalul comandante Rabutin, dispune serios, ca Românii să nu treacă la alta decât la confesiunea catolică.

Aşa Collonich în 2 Iunie 1698 emite enciclica sa pentru unirea Românilor pe lângă favorurile date clerului rutean în diploma din 1692, — iară la 16 Februarie 1699 mijloceşte diploma subscrisă de împăratul şi de el prin care se garantează drepturile clerului român promise pentru trecerea lor la unaţiă; — sub pressiunea acestor promisiuni şi a tunurilor, ce spicuiau murii Belgradului — sinoadele ţinute acolo se supuseră la toate, şi pretindeau numai realizarea promisiunilor ce li-s'au făcut.

Dar mai toate aceste promisiuni se zădărniciseră parte prin dispoziţiunile contrare ale guvernului şi ale staturilor ardelene, apoi prin păşirile egoistice ale Catolicilor, parte însă şi prin reacţiunea internă a poporului.

Staturile ardelene cu concluzele lor din 8 şi 26 Sept. 1699 şi din Ianuarie—Martie 1701 restrâng scutinţele preoţilor români dela sarcinile publice numai cu privire la moşiile bisericeşti (cari de regulă lipsiau) — iară în privinţa averii şi a posesiunei particulare releagă pe preoţi în rândul celorlalţi supuşi.

Ele trimit comisiuni prin ţară să conscrie pe Români şi să constate care dintre ei la ce confesiune a trecut? Această măsură având de scop a deochià trecerea poporului la unaţiă — Atanasie protestează contra ei.

Iezuiţii pretind ca episcopul unit să fie subordinat ca vicar celui catolic, — la care — urmând diploma de confirmare din 19 Martie 1701, — prin aceasta pe lângă beneficiile garantate în I. diplomă de a. 1699, — episcopia unită se subordinează primatelui din Strigon, iară episcopului — căruia i-se asignă un salar de 4,000 fl. i-se pune în coaste un teolog iezuit, şi un — causarum auditor generatis, adecă doi spioni, fără de care să nu poată face nimic. La 8 Nov. 1701 Atanasie în numele sinodului şi clerului întreg trimite adresă de supunere la Papa (vezi Nilles I. 125). — Pe lângă acestea toate Catolicii exoperează la 5 Sept. 1699 şi aşanumitele *puncta Leopoldina*, prin cari se regulează din nou împărţirea tuturor funcţiunilor şi foloaselor publice între cele trei naţiuni şi patru confesiuni recepte, iară Românii cu toată unaţia — rămaseră şi aici buzaţi!

In fine mai întrevine şi moartea lui Leopold în a. 1705 şi a lui Collonich în a. 1707 — prin cari unaţia pierde cele mai puternice sprijiniri, — mai cu samă că Iosif I., bărbat de principii liberal, şi ocupat cu revolta Rakocziană — puţin s'a cuprins cu afacerile proselitistice, şi curând şi moare la a. 1711 — urmându-i Carol III până la a. 1740.

După aceste adversităţi şi dezastre Românii desiluzionaţi în speranţele lor începură din toate părţile a se pune în grevă faţă de Unaţie. Mai înainte de toate e de însemnat, că concurentele lui Atanasie la scaunul arhieresc cu numele *Ioan Circa* nobil din Gambucz, un preot de o cultură şi inteligenţă mai relevantă, despre carele vom tractà mai pe larg în partea II a acestui op, se pune în capul opoziţiunii în contra unaţiei, pentru care fù şi prins şi deţinut legat la mitropolie, de unde scăpând aflà refugiu în părţile Hunedoarei între Calvini. Dar nici acì sigur, se vede că a trecut în tabera Curutzilor lui Rákoczi, stătători mai cu seamă din protestanţi şi ortodocşi malcotenţi, cu cari ajungând până în părţile Marmaţiei, aci sub domnia lui Francisc Rakoczyi figurează ca episcop cu numele călugăresc de *Dositeiu,* ţine sinod şi din acesta emite un protest în contra unaţiei.

Pe lângă acestea se ridicară proteste în contra Unaţiei din partea ortodocşilor Braşoveni, Făgărăşeni, Sibieni, Haţegani etc. până şi la reşedinţa metropolitană în Alba-Iulia se începură certele între uniţi şi neuniţi pentru folosirea bisericilor de acolo. La a. 1711 adunându-se sinod, membrii acestuia dimpreună cu Atanasie subscriu respingerea unaţiei; dar după disolvare, Atanasie revoacă subscrierea (om cu 2 bani în 3 pungi).

Toate acestea şi alte multe asemenea reacţiuni înse se sugrumară parte mare prin puterea armată, mai cu samă şi în urma prinderii agitatorilor: Circa, Nagyszegi, Sárosi etc., mai cu samă după eşirea diplomei din 17 Februarie 1702 despre libera trecere a Românilor la oricare confesiune, sau rămânerea lor în vechea credinţă!

Faţă de faptul unirii aşa complinit n'a mai rămas alta decât actul de protestare al Patriarhului — cum se întitulà — a toată lumea, Calmic şi excomunicarea lui Atanasie din sinul bisericei ortodoxe prin Dositeiu al Ierusalimului numindu-l: Atanasie-Satanasie!

Atanasie moare la a. 1713 încă tinăr fiind între împrejurări suspecte, analoage alor lui Teofil (după altă versiune: a murit de idrofiă în urma beuturilor spirtuoase), lăsând în urma sa turma sufletească desolată şi amărîtă, — mitropolia degradată la o simplă episcopie supusă ierarhiei catolice, autonomia bisericei române devenită sub arbitriul teologului iezuit pus în coastele episcopului şi a cauzarum defensorului în capul clerului; — preoţimea nedotată, avizată şi mai departe la prescurile credincioşilor, şi supusă la sarcinile publice ca şi mai nainte, — poporul vătămat în cele mai sfinte sentimente ale credinţei sale, şi divizat în două confesiuni, ce se combăteau acum una pe alta, răpind una dela alta suflete şi averi bisericeşti; — ortodocşii români des-

poiaţi mai un seclu întreg de arhierei proprii, cari să li conducă biserica, — iară naţiunea română părăsită şi lăsată cu totul afară de beneficiile constituţionali ale ţării, ca cămaşa lui Hristos, peste care dau sorţi naţiunile şi confesiunile privilegiate.

Şi pentruce toate acestea? Pentrucă clerul român — fără ştirea sau voia credincioşilor săi — a trebuit, să între în sinul maicii biserici romano-catolice, ce se numià singura mântuitoare, primind, mărturisind şi crezând toate cele ce primeşte, mărturiseşte şi crede aceea, cu adausul de aldamaş al celor patru puncte dogmatice adecă: despre locotienţa lui Hristos pe pământ a Papei, despre asima, purgator şi filioque, pe cari nu le-a putut deslegà nimeni pe pământ, şi nici nu le va puteà rezolvà nici chiar pe lumea ceealaltă! — dară cari dau material de dispută între teologii uniţi şi neuniţi, — se vadă de ce s'au despărţit unii de alţii?

Faţă de toate acestea astăzi sunt irrelevante şi de prisos cestiunile, dacă au primit ori nu toţi Românii Unaţia sub Teofil şi Atanasiu? Dacă la sinoadele unionistice au luat parte toţi protopopii şi preoţii au nu? Dacă la acelea au fost chemaţi şi au participat şi câte trei laici din fiecare comună, sau s'au adunat la sinod dintre mireni numai niscariva gure căscate din comunele vecine? Dacă texturile române despre actele unaţiei coincid cu traducerile latine ale Iesuiţilor? Şi dacă uniunea făcută de Teofil şi Atanasie a fost numai o confederaţiune cu biserica latină (cum rezonează N. Densuşianu) sau a fost o fuziune perfectă (cum susţin teologii români eşiţi din propaganda fide) etc.?

Destul, că ne vedem până astăzi divizaţi în — două!! — Divide et impera!! (Va urmà).

CREŞTEREA ŞI FORMAREA CARACTERELOR CREŞTINE.

Se zice, şi cu drept cuvânt, că «condiţiunea vieţii e munca». Insă, ca munca noastră să nu fie zadarnică şi să nu rămână fără roade, trebue să fie conştientă; celce munceşte trebuie să urmărească un scop bine precizat, trebuie să aibă un ideal pentru care trăieşte şi munceşte. Având omul o ţintă, un ideal la care tinde să ajungă din toate puterile, putem zice «omul acesta trăieşte», şi invers a nu aveà ideal pentru care să munceşti, a te forţà înzadar, înseamnă a nu trăì.

Ocupaţiile oamenilor sunt însă diferite, diferite fiind şi chemările lor, precum şi armele cu cari luptă în această vieaţă; diferite sunt şi idealurile lor.

Ocupând preoţimea, sub raportul moral, locul prim în marea reţeauă a omenimii, întrebarea: care trebuie să fie ţinta, scopul suprem a activităţii noastre, care trebuie să fie idealul suprem a preotului ortodox român? e de cea mai mare însemnătate.

Titlul acestui articol indică încâtva acest ideal, dar numai în parte, căci, pentruca răspunsul la întrebarea: «care trebuie să fie idealul preoțimii noastre» să fie încâtva complet, trebuie să mai adaugem încă multe. Dar în tot cazul, idealul care trebuie să însufleţească pe fiecare preot în locul prim este: *Inzestrarea fiecărui suflet ce i s'a încredințat cu un puternic fond moral* — baza tuturor lucrărilor edificătoare, — *pătrunderea în acel suflet, trezirea şi cultivarea conştiinţii şi a răspunderii morale,* — *chemarea oamenilor la o vieață creştinească curată, trezirea şi cultivarea sentimentelor bune, înăbuşirea pornirilor rele şi aflarea metoadelor pe cari aplicându-le păstorul sufletesc să aibă nădejde de succes sigur.*

In aceasta trebuie să culmineze idealul unui preot din punct de vedere pastoral, pentru întruparea căruia fiecare în parte va şti şi va află elementele alcătuitoare şi ducătoare la scop. Trebuie însă să avem în vedere, că munca ce o va depune preotul pentru atingerea idealului său, numai atunci va fi *trainică,* dacă haina sufletelor ce le va creşte va fi ţesută cu astfel de colori, cari să o distingă de cea a sufletelor de alt neam.

Având în vedere cele mai sus zise, mă voiu ocupà aici cu modalităţile şi mijloacele pe cari aplicându-le păstorii sufleteşti, să poată zice «odată», idealul nostru începe a ni-se realiză»!

Inainte de-a întră în tratarea obiectului ales, permitămi-se să amintesc motivul ce mă îndeamnă să scriu aceste rânduri.

Munca păstorilor sufleteşti azi în multe privinţe — rog să fiu scuzat la caz că aş greşi — e cam fragmentară, cu aceasta nu voesc să zic, că nu se lucră destul sau cu destulă stăruinţă din partea păstorilor sufleteşti; nu! Doamne fereşte, ci că nu se simte, nu se vede că s'ar lucrà după un sistem binechibzuit şi adoptat de întreaga preoţime! Pentru întruparea idealului nostru azi nu lucrăm sistematic; pentru creşterea generaţiilor viitoare în cari să avem deplină nădejde, azi nu se vede că s'ar lucrà conştient şi unitar. Fie cât de laudabilă o muncă, dacă e fragmentară, e incontestabil că şi rezultatul ei va fi tot fragmentar, lucru de care preoţimea trebuie să se ferească! O unitate în muncă, o coheziune mai mare între munca de azi şi cea de mâine a preotului, ar înlesnì foarte mult stăruinţele celorce doresc să-şi vadă roada muncii lor!

Conştiu fiind de aceea, că datorinţa noastră este îngrijirea sufletelor încredinţate nouă din partea atotputernicului Dumnezeu dela «leagăn până la moarte», ca să pot satisface îndatoririi ce mi-am luat împart vieaţa omului din punct de vedere pastoral, în IV. perioade: I-ul e până la 6 ani, al II-a dela 6—16 ani, al III-a dela 16—24 ani şi IV-a dela 24 până la finea vieţii. Aceasta o fac pentruca ţinând cont de desvoltarea sufletească a păstoriţilor mei, ca ţinând cont de mediul în care trăiesc ei, ca ţinând cont de păcatele ce-i ameninţă la diferitele etăţi, ca având în vedere înclinările diferitelor stadii din vieaţa lor, să aflu mai uşor modalităţile şi factorii prin cari şi cu cari să lucrez pentruca să cresc caractere creştine, deci ca să pot lucrà sistematic şi conştiu la ajungerea idealului meu de preot.

Dupăcum am amintit, munca noastră nu e iertat să fie fragmentară şi ca să nu fie fragmentară, nu vom lucrà numai pentru oamenii maturi, ci vom începe munca noastră dela cei tineri şi vom continua-o cu cei maturi şi în etate, având-ne scopul nostru pururea înaintea ochilor. Vom legà astfel munca de azi strâns cu cea de mâine, aşa, ca în totalitatea ei să fie un lanţ, iar părţile alcătuitoare ale lanţului, să fie părticelele muncii noastre depuse la diferitele etăţi ale credincioşilor. Vom legà astfel zală de zală, ca neperind nici una, în urmă să avem un lanţ puternic, să avem un suflet bine cultivat şi format după perceptele evangheliei lui I. Hristos!

Să analizăm deci fiecare period în parte şi să vedem cum vom lucrà pentru creşterea şi formarea caracterelor creştine «dela leagăn până la moarte».

Primul period e cel până la anul al 6-lea al etăţii fiilor noştrii sufleteşti. In aceasta etate copiii cresc în familie. Privirile mele ca educator trebuiesc deci să se îndrepteze spre familie şi în urmare spre locţiitorul meu ca educator în aceasta etate, asupra părinţilor şi îndeosebi asupra mamelor.

Sufletul păstoriţilor mei în această etate eu mi-l închipuesc ca o tabletă de ceară, pe care primele linii le va imprimà mama! Ca educaţia copiilor în această etate să fie corectă, ca micile odrasle să nu fie nevoite a primì impresii rele, chiar acum când inconştient imitează pe cei mari şi când sufletul lor, caracterul începe a se ivì prin porniri osebite, trebuie ca educatorii să fie buni, trebuie ca mamele însaşi să fie educate. Ni se impune deci în mod categoric dorinţa de a ne creşte mame bune, educatori buni, conştii de sfânta lor chemare. Aceasta este calea pe care mergând vom satisface indirect îndatoririi noastre cu privire la creşterea şi formarea caracterelor creştine în acest period. Aici direct noi nu putem lucrà, ci ne vom ocupà cu fii noştrii sufleteşti indirect, prin mamele lor.

Pentruca să putem înţelege pedeplin necesitatea cultivării şi a educării mamelor dela sate din punctul nostru de vedere, să vedem cum ni se prezintă ele azi, ce urme de educaţie lasă ele azi asupra sufletului copilaşilor lor? În privinţa aceasta ar fi multe de spus, căci la noi mamele lucrează aproape numai prin instinctele lor fireşti de mamă, sădite de Dumnezeu în sufletele lor, dar de o educaţie conştientă în rari cazuri poate fi vorba. Întreb câte dintre mame îşi duc azi copii la biserică *cu scopul* ca să devie din ei credincioşi buni şi iubitori de acest aşezământ sfânt? Câte din mame ştiu altoì dorul de rugăciune în inimele copilaşilor, ca ei *să simtă* trebuinţa rugăciunii când se scoală, se culcă, înainte sau după mâncare etc.? Cât de mic este numărul acelora, cari dând elemozină unui sărac arată şi copilaşilor că şi ei, aşa trebuie să facă, *cultivându-le astfel sentimentul milii!?* Câte mame îşi păzesc copiii ca să nu audă şi vadă certe, cuvinte rele şi înjurături, *ca nu cumva să şi-le însuşească şi ei?* Câte mame ştiu să trezească sentimentul milii faţă de cel slab şi neputincios, faţă de paseri şi animale? Ştiu multe mame să înăbuşască senti-

mentul urii şi al răsbunării — dacă observă astfel de porniri la cei micuţi — *conştii fiind* că ura şi răsbunarea e mama a multor păcate? Câte mame sunt conştii de aceea, că fericirea copiilor depinde dela felul cum vor ştì să le dea direcţie desvoltării sufletului lor? Iată tot atâtea întrebări, al căror răspuns va fi onoare excepţiunilor, cari doresc să fie multe — negativ. Şi fără supărare putem zice, că pentru cultivarea mamelor, la noi s'a lucrat puţin. Ici-colea sporadic da, sistematic însă nu! Deci puţin am lucrat şi pentru punerea unei baze sănătoase desvoltării micilor membrii ai familiei, dependenţi de mame.

Cred că nu e greu să înţelegem rostul datoriei noastre de a da o educaţie bună mamei române, şi de-a ne creşte locoţiitori buni pentru educarea fiilor noştri sufleteşti în primul period al etăţii lor.

Întrebarea e însă, cum să se facă această educaţie? Eu cred că prin *înfiinţarea reuniunilor de femei* a căror scop suprem să fie *formarea* adevăratelor mame, cari să satisfacă punctului nostru de vedere, am puteà lucrà cu bun succes.

S'ar păreà că cercul de activitate a acestor reuniuni e îngust, rog însă puţină paciinţă şi vom vedeà că acest cerc de activitate poate fi făcut cât de larg. Dar să precizăm puţin cercul de activitate al reuniunilor de femei dela sate. Prima dată, fireşte vom lucrà din punctul nostru de vedere, adecă acomodat scopului de-a ne creşte «mame evlavioase», «mame conştii de chemarea lor ca educatoare» — cultivându-le sentimentele aşa, ca şi ele să le poată infiltrà în inima şi sufletul generaţiilor viitoare. Vom cercà să străbatem în cele mai adânci părticele ale sufletului lor ca să-l curăţim de tot ce ar fi rău în el şi compunându-l din nou purificat să ne putem apoi bucurà de opera noastră! Şi ar fi sublimă această operă, când din părticele prelucrate şi străbătute de cuvântul lui Hristos alcătuim suflete de mame, izvoare de credinţă! Dragostea ce o simte mama faţă de ai săi ne pune în poziţia ca să ne putem îndeplinì scopul ce-l urmărim prin înfiinţarea acestor reuniuni! E superflù să mai descriu materialul ce trebuie să-l predee conducătorii acestor reuniuni; ceice voiesc să înţeleagă rostul lor şi au dorul de a muncì pe acest teren, vor ştì să-l aleagă, vor ştì să afle căi şi mijloace ducătoare la scop. Se vor ţineà întruniri biseptămânale sau lunare, în cari se vor face astfel primii paşi pentru creşterea şi formarea caracterelor creştine.

Lucrând însă exclusive numai pentru cultivarea sufletului la urmă prelegerile noastre fie cât de instructive şi frumoase pot să devie plictisitoare pentru auditori. Trebuie deci, şi din punctul de vedere al varietăţii care delectează şi din punctul de vedere al strămoşilor că «mens sana, numai in corpore sana» poate fi să lărgim puţin cercul de activitate al acestor reuniuni. Pentrucă înzadar vom aveà suflete cultivate şi purtătorii sufletelor, corpurile, vor fi periclitate din punct de vedere sanitar, munca noastră va fi unilaterală. Trebuie să ne îndreptăm deci privirile şi asupra creşterii şi desvoltării trupeşti a micilor dela sate.

Limitele ce mi-le impune titlul acestui articol nu-mi permit să mă extind şi asupra întrebării «Cum stăm la sate din punct de vedere sanitar»? Aceasta întrebare ni-o desleagă cu multă competinţă şi dragoste de cauză medicul şi fostul profesor seminarial de higienă din Sibiiu dl Dr. Beu. Ceice citesc «Telegraful Român» vor fi înţeles nobila intenţie a Dr-ului Beu, când cere înfiinţarea «Carităţii publice» pe întreaga linie. Vor şti care e cauza ce-l îndeamnă ca să lucreze în aceasta direcţie. Vor şti că dacă este ram pentru care nu se lucră nimic sau foarte puţin la sate, atunci higiena este acela! Poate nu ne interesează destul starea sanitară a generaţiilor de azi, nădejdea noastră de mâine? Sau nu ne supără mortalitatea izbitoare a pruncilor dela sate la etatea de 1 an — la 10 ani? Azi-mâine se va vorbi ca despre un mit că noi Românii eram odată poporul care înaintà cel mai repede din punct de vedere numeric. Şi, dacă cererei Dr-ului Beu azi nu i se poate satisface pe deplin, atunci cel puţin recunoscând necesitatea înfiinţării «Carităţii publice» să aflăm metodul prin cari deocamdată am putea-o înlocuì. Nu cred că greşesc când zic, că aici în cercul de activitate a reuniunilor de femei, s'ar puteà propagà cu bun succes noţiunile elementare ale higienii, pentrucă mamele sunt acelea cari şi din acest punct de vedere au să lucre mai mult. E atât de arzătoare aceasta cerinţă, încât nesatisfăcându-i, de sigur în viitorul cel mai apropiat ne vom căì amar.

Desvoltarea sufletească şi mentală trebuie necondiţionat să meargă paralel cu desvoltarea trupească, ca Românul de mâine, pe lângă aceea că va fi bun şi credincios, să fie şi puternic şi sănătos. Ambiţionând şi îmbărbătând, iar uneori şi părinteşte cercetând în aceasta direcţie, fără ca să uităm şi datorinţa de a supravegheà, vom aveà mulţumirea sufletească că ne-am înţeles şi îndeplinit o frumoasă misiune de preoţi.

Iar, ca activitatea reuniunilor de femei dela sate să fie completă, vom întregì-o cu alt ram «*edificator de suflete*» cu cultivarea lor din punct de vedere economic. Munca să le-o facem dragă, explicându-le bucuria ce o simte cel ce vede lucrul pregătit de el, arătând cum trebuie să-şi împartă timpul raţional, deşteptându-le plăcerea pentru industria casnică, trezindu-le dragoste faţă de portul frumos pe care azi încep în unele locuri să-l înlocuiască cu altul mai puţin frumos şi străin de gustul lor, le vom trezì interesul faţă de ordinea şi curăţenia ce trebuie să se ţină în biserici etc. — părticele din munca noastră pentru creşterea şi formarea mamelor.

Astfel primul educator, care după cum am zis are să imprime primele linii pe sufletul candid al pruncilor va fi educat — impresiile vor fi bune, direcţia desvoltării va fi sănătoasă, săpându-se astfel fundamentul creşterii religios-morale în teren solid.

In primul period am lucrat deci mediat, deaici încolo rolul ni-se schimbă, noi vom lucrà imediat, iar mama va rămâneà ajutorul nostru permanent.

Trecem la periodul al II-a ca să vedem care va fi direcţia muncii noastre pentru creşterea şi formarea caracterelor creştine a fiilor noştrii sufleteşti în etatea de 6—16 ani.

In periodul prim începutul poate a fost greu, dar toate greutăţile ce le-am întâmpinat şi cari sub loviturile puternice a stăruinţei şi dragostei noastre s'au prăbuşit rând pe rând, în loc să ne descurajeze ne vor încurajà, punându-ne în vedere *putinţa* de a ne suì treptat pe scara ce duce la ţinta noastră ca educatori.

In calea omului cu o voinţă şi credinţă tare, obstacole nu există, zelul şi abnegaţia delătură orice bariere, lăsând loc liber de trecere stăruinţii şi muncii conştiente.

In primul period ne-a preocupat familia, respective centrul aceleia «mama». La finea anului al 6-lea, micile odrasle trec peste pragul familiei şi intră într'o lume nouă, în şcoală. Şcoala le face cunoscut că de-acum înainte ei vor aveà pe lângă bucuriile din familie şi şcoală şi datorinţe. Invăţătorul îşi va începe deci munca sa pentru cultivarea minţii.

Să ne oprim puţin la acest stadiu şi să ne stabilim şi noi păstorii sufleteşti planul de muncă ce-l vom urmà pentru *cultivarea sufletului* — păstoriţilor noştri.

Avem să pornim în această privinţă cu deviza sfântă că «pentru fericirea indivizilor şi pentru armonia vieţii lor, şcoala numai atunci va puteà lucrà cu bun succes, dacă deodată cu cultivarea minţii va merge paralel şi cultivarea inimei». Trebuie să grijim, tare să grijim, ca nu cumva mintea cu vecinile ei vaccilări să ajungă stăpânul absolut al omului, pentrucă atunci fericire nu va aveà. In trecut poporul nostru a avut puţină carte, puţină ştiinţă, — a avut însă multă credinţă, multă morală, stăpânul lui a fost inima şi vedem că aceasta l-a scutit dela peire şi l-a păstrat integru până azi. Azi se dă mai multă învăţătură, dar în aceeaş măsură nu i se dă şi destulă credinţă şi vedem cum elementul «cel nou» începe a sguduì temelia acelei instituţiuni prin cari a trăit până azi — biserica.

Azi intelectul e cultivat prin şcoalele poporale elementare; copilul învaţă a cetì şi scrie, ascultă cu drag geografia, istoria etc., dar oare se cultivă în aceiaş măsură şi inima? Pe lângă cunoştinţe i se dă fiecăruia tăria şi un fond moral, pe care bazându-se să se ştie folosì de învăţătură? Este inima pruncilor cultivată şi nobilitată astfel, ca ajungând pruncii oameni maturi să fie nunumai ştiutori de carte, ci şi temători de Dumnezeu? Ca să nu primească învăţături contrare credinţii şi bisericii lor? Sunt oare preparaţi ca să fie capabili a învinge ispitele rele? Este conştiinţa lor cultivată astfel, ca ea să devie pentru ei un povăţuitor drept în vieaţă? Sunt pruncii astfel educaţi prin sistemele de azi, ca ajungând ei membrii maturi ai bisericei lui Hristos, să nu mai auzim tânguelile de azi că poporul e rău, e imoral, e neascultător? Ce vom răspunde la aceste întrebări? Dacă vom fi drepţi şi iubitori de adevăr, trebuie să constatăm că, azi partea a doua a fiinţii omeneşti, inima, în şcoale nu se cultivă şi creşte aşa, ca să

putem răspunde la întrebările sus puse afirmativ. Azi nu se catehizază aşa cum o cere aceasta timpul şi împrejurările.

Prin constatarea acestui adevăr am semnalat direcţia muncii noastre în periodul II-lea. Aceasta activitate se poate reasumà într'un singur cuvânt *Catehizare.*

Să catehizăm! dar Doamne, oare cercat-am vre-odată să pătrundem în misterul acestui cuvânt? Cercat-am să-i înţelegem adevărata menire? Fost-a sufletul nostru vre-odată pătruns de Duhul acestui cuvânt? Cuvânt mult vorbitor! Auziţi ce ne spune: «Eu sunt mijlocul prin care ai să pui bază la fericirea temporală şi viitoare a sufletelor, pentru care fericire eşti responsabil duhovnice şi iubite catihet înaintea lui Dumnezeu. Prin mine puteţi, iubiţi păstori sufleteşti, să stabiliţi armonie între minte şi inimă, două facultăţi din care una e tare şi feroce, iar cealaltă e blândă şi simţitoare; prin mine, dacă mă veţi aplicà la timp, veţi aveà lângă suflete o sentinelă neadormită, care va păzì sufletul de orice ispită, de orice păcat. Prin mine, veţi legà credincioşii strâns de sfânta noastră biserică, de legile ei, de slugitorii ei prin mine veţi stăpânì pururea credincioşii voştri, pentrucă eu din adâncul sufletelor voiu răspunde totdeauna glasului vostru chemător. Eu cer stăruinţă, eu cer să fiu aplicată cu devotament şi în schimb vă promit o răsplată împărătească, dându-vă darul scump ce-l numiţi voi: mulţămire sufletească».

Şi nu e glas de sirenă acest glas chemător. Nu! ci e glasul curat al conştiinţii noastre, care ne îndeamnă să muncim, pentruca la urmă să ne deà răsplata promisă.

Planul nostru de muncă cere deci ca în periodul al II-lea să se aplice conştienţios şi stăruitor mijlocul cel mai eficace, catehizarea.

Dar abstrăgând dela planul nostru de creştere, datorinţa de a catehizà este una din datorinţele cardinale ale chemării preoţeşti. E ştiut că una din întreita chemare a Domnului a fost cea învăţătorească. (Isus a fost învăţător, arhiereu şi împărat). Tot aşa şi urmaşii lui, apostolii şi învăţăceii, au fost învăţători, propoveduind tuturor stărilor. Azi preotul e acel apostol, care trebuie să fie şi învăţător şi prin urmare să propoveduiască la toate stările.

Mărturisesc, mi-a fost şi îmi este un studiu predilect studiul catehizării şi m'am ocupat cu acest ram bucuros încă pe băncile şcolii.

Credinţele ce mi le-am format şi câştigat atunci, îmi sunt în aceasta privinţă şi azi nestrămutate şi din acest motiv îmi iau voia a reproduce din o lucrare a mea întitulată «Despre catehizare, câştigarea şi cultivarea fondului moral prin catehizaţie» scrisă în 1910 pe când eram student în teologie, următoarele:

«Pe acest teren *vom începe a muncì* atunci, când pruncii în etate de 6—7 ani păşesc pentru prima dată pragul şcoalei. Paralel cu învăţătorul să lucreze şi preotul. Sufletul pruncilor în această etate este atât de accesibil pentru de-a primì tot ce e bun şi pentru de-a prinde în el rădăcini

sigure învăţăturile Mântuitorului, încât munca noastră va aveà cele mai bune rezultate. Pas de pas şi cu o tactică bună, cu o dragoste şi răbdare mare să purcedem în activitatea noastră de catihet. Cu blândeţe şi convingerea izvorîtă din îndemnul sincer şi desinteresat al sufletului, are să catehizeze fiecare preot. Ideal să ne fie creşterea copiilor în spirit religios-moral. In fiecare catehumen să vedem un fiu sufletesc, căruia trebuie să-i dăm, suntem datori să-i dăm prin catehizare un puternic fond moral, punându-i bază solidă pentru o vieaţă creştinească curată.

Oara de religie să nu o înrolăm între celelalte oare de studiu, cu scopul de a o lăsà în sarcina învăţătorului, ci ea să ne fie un «memento» nouă preoţilor, care ne face atenţi la împlinirea chemării noastre de învăţători. Să purcedem aşa, ca orele de religie în ochii tuturora, îndeosebi în a catehumenilor, să devie oara principală. Să fie deci oara de religie pretutindenea tractată ca o oară de căpetenie, ca cea mai de căpetenie. In planul oarelor, atunci când avem oară, să nu fie religia oara a 4-a sau cum e azi a 5-a, când spiritul copiilor e obosit şi epuizat, ci să întocmim aşa, ca dimineaţa, în oara primă, când mintea şi atenţiunea copiilor e recreată, să catehizăm şi să catehizăm astfel, ca copii să steà ziua întreagă sub influinţa binefăcătoare a catehizării.

Să nu ne fie puse interesele particulare înaintea celor de obşte şi să nu ne căutăm de economie etc., când oara de religie ne chiamă. Remuneraţiile mari, ştiu, nu ne îmbulzesc, dar nici să nu le aşteptăm, căci răsplata o vom primì dela ceice ne sunt azi elevi. «Celce voeşte să-mi urmeze mie, să se lapede de sine» — zice Domnul, ceeace în cazul nostru înseamnă «celce voieşte să fie educator, să aibă tărie şi abnegaţie».

In oara de religie să fie preotul model întru toate, prin tact, prin bunătate faţă de fiecare catehumen, să străbatem la mintea şi inima fiecăruia. Plăcută, atrăgătoare să le fie elevilor oara de religie, şi le va fi plăcută şi atrăgătoare atunci când catihetul *va şti* să le-o facă astfel. In acest caz învăţăturile auzite vor fi primite din partea elevilor şi vor găsì pământ prielnic, ca să poată slobozì rădăcini trainice, rămânând un adevăr nerăsturnabil «că numai aceea va prinde rădăcini în inima elevilor şi va aduce roade, ce este primit din partea lor cu drag şi atenţie».

O îngrămădire a spiritului cu lucruri lor neplăcute, respective *rău predate,* provoacă resens. Aşa cum se catehizează azi din partea multora învăţăturile creştineşti pe cari bieţii catehumeni trebuie să le buchizeze fără ca să le înţeleagă cât de cât, nu vor fi nutremânt pentru suflet, ci adevărate torturi. Când aceşti elevi vor eşì în vieaţă, cu greu te vei apropià de ei cu învăţături şi poveţe creştineşti, ei nu vor căutà să te asculte, reamintindu-şi oara de religie unde astfel de învăţături şi credinţa le învăţau de rost şi de multeori plângând. Celce a ştiut însă prin catehizaţie să facă credinţele şi învăţăturile Domnului plăcute înaintea elevilor, acela îşi va culege roadele prudenţii sale cu belşug, pentrucă în vieaţă glasul

lui nu numai că va fi ascultat cu drag, dar el va fi şi urmat, învăţăturile lui vor fi şi aplicate».

Aşa judecam când eram pe băncile şcoalei şi aşa judec şi acum.

Că fără oameni morali o societate morală nu poate existà, e ştiut; şi că oameni morali fără să fie crescuţi ca să fie morali, încă nu pot existà încă e ştiut. Deci ca să avem o societate morală, membrii ei trebuie crescuţi ca să fie morali şi aceasta o vom ajunge mai ales prin o bună catehizaţie. Stările abnormale de azi, din punct de vedere moral ce ne dovedesc? au nu aceea, că avem de-aface cu oameni necultivaţi sufleteşte? Oare opintirile noastre zadarnice, depuse pentru cultivarea poporului, nu sunt dovezi eclatante că nu avem fundamentul sufletesc pe care să clădim? De ce azi plângerile că poporul e neascultător şi îndărătnic, sunt generale? Pentrucă tineretul de odinioară, oamenii maturi de azi, n'au fost crescuţi ca să fie ascultători şi buni. Lipsa catehizării se simte tot mai mult, urmările negligenţii din trecut azi ne fac greutăţi incalculabile. Departe să fie însă de mine dorul de a criticà, tinereţa mea mă opreşte ca să fac aceasta; n'am să dau învăţături practice celor cu o praxă mai multă decât mine; îmi este însă permis de a-mi exprimà părerile şi credinţele mele formate despre datorinţa preotului, de a contribuì prin catehizaţie la creşterea şi formarea caracterelor creştine, fiind aceasta o muncă ce duce spre idealul nostru. Şi tocmai din acest motiv desaprob la acest loc părerea greşită a unora că: în şcoalele confesionale dela sate deaceea trebuie să catehizeze învăţătorul şi nu preotul, pentrucă prin aceasta învăţătorul să fie legat şi mai strâns de biserică.

Invăţătorul, am convingerea, s'ar legà mult mai tare de biserică, dacă din partea preotului ar vedeà bunăvoinţă şi sprijin în munca sa enormă. Dacă preotul prin aceea că ar catehizà el, ar uşurà puţin poziţia bietului învăţător confesional, lucrând mână în mână cu el şi asigurând progresul normal şi a lui, lanţul ce trebuie să lege pe învăţător de biserică ar fi mult mai puternic decât cel de azi. Un sprijin frăţesc, o bunăvoinţă şi bunăînţelegere, o conlucrare sinceră pentru binele obştesc sunt zale mai tari decât o indiferenţă şi nepăsare condamnabilă.

Să judecăm puţin şi din punct de vedere psihologic acest lucru. Poate fi oare învăţătorul însufleţit pentru o cauză, a cărei rezolvire e lăsată din partea dreptăţii pe seama noastră? Religia e ceva solemn, a catehizà e lucru nu de toate zilele, cu preotul copilaşii nu se întâlnesc în toate zilele, deci preotul şi nu învăţătorul e pus în poziţia de-a puteà lucrà pe acest teren cu succes. Când vine preotul la şcoală să catehizeze e pentru copii ceva solemn, deci şi ceeace va predà el va deveni în ochii lor ceva foarte important. Dar şi din alt punct de vedere judecând, trebuie să constatăm că, catehizarea reclamă o pregătire specială, mult studiu şi mult tact pastoral — lucruri pe cari şi pentru cari se pregăteşte preotul şi nu învăţătorul. Şi stabilind odată adevărul că, pentru o creştere bună în munca noastră trebuie să se observe continuitate, nu putem admite ca

în decurs de 6—8 ani creşterea şi formarea caracterelor să se lase în mâna unor factori nepregătiţi în special pentru aceasta.

E vast studiul asupra întrebării «cum să catehizăm»? şi ar cuprinde prea mult spaţiu, un răspuns amănunţit supra acestei întrebări, ceeace aici nu o putem face! Pentru noi a fost de-ajuns să constatăm «care este munca noastră pentru creşterea şi formarea caracterelor creştine în periodul al II-lea şi să arătăm în liniamente generale *«cum să muncim»*.

Să intrăm în periodul al III-lea. In periodul I. s'a pus prin munca mamelor, un fundament sănătos; în periodul al II-lea, în decurs de 8—10 ani, am clădit noi prin catehizaţie păreţii sufletului, rămânând ca în periodul al III-lea şi al IV-lea să legăm acei păreţi prin evanghelia lui Hristos, cu legături puternice, ca timpul cu vijeliile lui «să nu-i poată distruge».

Periodul al III-lea am zis că cuprinde anii 14 şi 16—24. Adecă timpul de când copiii ies de sub obligamentul şcolii, pânăce căsătorindu-se, vor intrà în clasa oamenilor maturi, cu cari ne vom ocupà în periodul al IV-lea.

Când copilul intră, pentru prima dată în şcoală, i se produc schimbări favorabile în suflet; tot aşa părăsind şcoala şi ne mai purtând grijă de el, putem să ne aşteptăm la mari schimbări ce le va produce *vieaţa* în sufletul lui, adeseori durere, în mod nefavorabil.

Să ne dăm puţin seama de sarea sufletească a copiilor când ies din şcoală şi să vedem ce influenţă ar puteà aveà asupra lor vieaţa, dacă ar rămâneà fără sprijinul nostru, cum durere rămân azi.

Pânăce copiii sunt în familie, a cărei centru este mama, contemplată de noi, el nu va auzì şi nu va vedeà nimic rău. Tot aşa şi în şcoală, crescând sub aripile ocrotitoare ale noastre, deşi vor auzì şi vedeà răul în afară de şcoală, acela, prin munca noastră va fi paralizat şi vieaţa lor va fi alcătuită din tot ce e bun şi nobil. Sunt sigur, când vor păşì peste pragul şcoalei, ieşind în vieaţă, vor aşteptà ca totul să se petreacă aşa după cum şi-au făcut ei concepţii despre oamenii şi lucrurile ce-i încunjurau. In curând însă vor aveà să se convingă despre deşertăciunile lumii, despre partea neagră a vieţii. Urechile lor deprinse până acum să audă numai lucruri bune, vor trebuì să asculte şi cuvinte despre înţelesul cărora până acum poate nici ideie nu aveau, ochii lor dedaţi să vadă numai binele, vor fi nevoiţi să vadă zi de zi şi contrarul celor văzute până acum. Şi să ne dăm seama că păcatul agereşte auzul şi inteţeşte văzul, ispita va deschide deci cale largă viţiilor şi sufletul lor încă necristalizat pe deplin la o vârstă de 14 24 ani, uşor se poate clătinà şi lăsat şi pe mai departe în mâna sorţii se va şi prăbuşì.

Care trebuie să fie deci direcţia muncii noastre pentru creşterea şi formarea caracterelor creştine în periodul al treilea? *Este îngrijirea părintească de tineretul expus la toate vânturile păcatelor.* Este datorinţa de a ne extinde aripile ocrotitoare asupra acelor suflete pe cari până la acest stadiu le-am îngrijit şi crescut noi şi pe cari nu le putem lăsà, nu e iertat să le lăsăm în voia sorţii, care de cele mai multeori ar distruge

ceeace am edificat în periodul I. și al II-lea. Să continuăm deci munca începută, acum când e mai mare trebuință de mâna puternică a educatorului.

Cauza, că tineretul nostru cade azi în atâtea păcate, este că nu e controlat destul ori aproape de loc. Constatând necesitatea unei supraveghieri, vom și căutà să aplicăm acest remediu în următorul chip: Vom pune bază în fiecare comună la câte o *«reuniune de flăcăi»* (fetele mai mari vor luà parte la reuniunile de femei). Scopul nostru, prin înființarea astor fel de reuniuni, este dorul de-a adunà tineretul într'un mănunchiu pentru de a-l puteà cuprinde bine sub aripile noastre ocrotitoare, sub cari desvoltarea și formarea caracterelor va merge în direcția arătată de noi. Statutele acestor reuniuni intenționat le vom compune așa, ca tinerii să se conducă ei de ei, sub paza noastră.

Sistemele engleze și americane cari întroduc și în școală metodul de a se supraveghià și conduce elevii ei de ei, să le adoptăm și noi, fiind foarte acomodate scopului nostru de creștere și formare. Ei își vor alege oficianți, for judiciar și for executiv. Activitatea acestor reuniuni va lucrà în două direcții: a) pentru cultivarea intelectului și b) pentru cultivarea și nobilitarea sufletului. Pentru scopul prim prin cotizațiile lunare de 4 sau 6 fileri vor pune bază la o *bibliotecă*, iar mai târziu la o *sală de lectură*, cu ziare și reviste. Vom căutà astfel să le lărgim cercul de cunoștințe an de an! Vom pune un pond deosebit pe studiul istoriei, cultivându-le astfel sentimentul iubirii de neam și patrie, unul dintre cele mai scumpe sentimente ale omului Nu vom lăsà nici un ram al economiei necultivat, făcându-le cunoscute toate înlesnirile economice, explicându-le avantagiile lor etc. Le vom trezì și cultivà dorul de a muncì, de a se ști bucurà de lucrul isprăvit, de binefacerea muncii etc.

Să vedem acum din punct de vedere sufletesc cum își va îndeplinì această reuniune chemarea. Legile moralei vor fi prinse în statute, pe cari toți membrii reuniunii vor aveà să le respecteze. Celce voeste să fie membru al acestor reuniuni la întrarea respective primirea lui de membru, trebuie făcut atent la următoarele: O vieață conform cerințelor moralei lui Hristos trebuie să ducă celce voește să fie demn de a face parte dintr'o corporațiune menită să pună în aplicare legile credinții creștine; purtare exemplară la petreceri și în vieața particulară, evitarea cuvintelor murdare și a înjurăturilor ordinare; frățietate, pretinie sinceră și mai presus de toate un dor de a muncì *pentru binele obștesc* trebuie să unească inima și sufletele membrilor. Controla și pedeapsa să se facă după merit, stârpind orice pornire a urii și insinuării. Un cor, cu menirea de-a cântà Dumineca și în serbători la biserică, prin ceeace le vom face dragă tuturora mergerea la biserică, este neapărat de lipsă, explicându-le, în decursul instruării cântărilor, însemnătatea fiecărei cântări și înțelesul ei în sf. liturghie. Un element de ordine trebuie să fie tineretul reuniunilor noastre și care să se însuflețească pentru tot ce e bun și nobil.

Astfel sufletele cari, şi în această etate, adecă în periodul dela 14—24 ani, sunt într'o continuă desvoltare vor primì nutremânt din abundanţă, pentruca vieaţa, cu păcatele ei să nu poată distruge pe nici unul din ele. In acest period intimitatea dintre conduşi şi conducător va fi mai mare ca până acum, ca nemărginita lor încredere în noi să ne-o asigurăm de acum, pe care apoi se va bază munca noastră din periodul al IV-lea. Crescuţi tinerii în aceste 3 perioade cu îngrijire, după metodul arătat, având cunoştinţe, credinţă şi morală înainte de-ai lăsà să sboare cu aripile lor, ca să ne convingem despre puterile lor îi vom puteà supune *la mult accentuatul examen de pietate.* – Sunt sigur că, pe lângă o creştere bazată pe perceptele noastre, fiecare va puteà face acest examen cu succes.

Inainte de a trece la tratarea periodului al IV-lea, trebuie să amintesc că, în periodul al III-lea, activitatea reuniunilor de flăcăi, pe lângă cele amintite de mine, în şedinţele lor vor puteà îmbrăţişà şi explicarea Sf. Scripturi, declamări, cântări, teatru etc. lucruri accentuate de mulţi alţii înaintea mea.

Asemenea pentru bibliotecă e superfluu să amintesc că, pentru alegerea cărţilor să avem în vedere scopul ce-l urmărim prin ele — creşterea şi formarea caracterelor creştine.

Dar să vedem cum ni se reprezintă munca noastră în periodul al IV-lea, adecă dela etatea de 24 ani până la finea vieţii credincioşilor noştri?

Deşì acest period e cel mai lung, permitămi-se totuşi, să zic, că acest period nu este numai periodul muncii, ci şi al bucuriei! Şi va fi periodul bucuriei tuturora cari au ştiut în perioadele anterioare să fie la locul lor. Va existà propunere bine venită din partea noastră pe care aceşti credincioşi crescuţi să nu o primească? Va existà lucrare pentru care să nu se însufleţească cu toţii? Predicile rămâneà-vor fără rezultat? Nu! aceştia vor înţelege rostul lor şi rostul tuturor stăruinţelor noastre, convinşi fiind, că lucrăm pentru binele lor. Fonduri, reuniuni, fundaţiuni, cursuri vor răsărì ca din pământ; e destul un indemn, un cuvânt! In acest period se vor perfecţionà sentimentele bune, iar caracterele vor ieşì pas de pas la iveală, vădind roada ostănelilor noastre de până acum. Pentru cultivarea ţăranului român acum putem să ne organizăm satele noastre, căci fondul trebuincios există, şi există de-aceea, pentrucă bunii păstori au ştiut să-şi organizeze satele *din punct de vedere sufletesc.* Am fi în rătăcire însă, când am crede că prin aceea că zic: acest period e periodul bucuriei, aş voì să zic şi aceea, că în acest period nu mai avem de-a muncì, sau ce muncì. Nu! decât că munca în acest period — având în vedere programul amintit — se poate asemănà cu munca grădinarului care-şi culege fructele de pe altoii plantaţi şi îngrijiţi de el. Muncă împreunată cu bucurie, cu uşurare. Nu vom lăsà nici în acest period fără cârmă corabia noastră, ci ca cârmaci dibaci, o vom cârmuì cu tact şi înţelepciune amăsurat planului nostru de educatori. Munca noastră în acest period va fi

o continuare a celor din perioadele anterioare, însă în alte condiţii şi cu alte măsuri şi mijloace! Despre munca noastră în acest period e superfluu să vorbesc amănunţit; împrejurările şi cerinţele locale ne vor indicà şi arătà ogorul ce trebuie să-l cultivăm.

In rapoartele conferinţelor acestui an s'au indicat aproape toate direcţiile, pe cari muncind, vom satisface cerinţelor de creştere şi formare a caracterelor. S'a semnalat dorinţa de a predicà conştienţios şi liber, de a formà reuniuni cooperative şi cursuri diferite, de a fondà biblioteci parohiale şi coruri, de a supune credincioşii la o etate anumită unui examen de pietate etc. etc. Toate acestea ne reprezintă un teren vast de muncă. Toate mijloacele amintite sunt bune, ţin însă să atrag atenţia educatorilor asupra celui mai eficace mijloc de a formà şi creşte caractere în acest period, *asupra mărturisirii, asupra spovedaniei.* N'am amintit acest mijloc în perioadele anterioare, în periodul II. şi III. din următorul motiv: E ştiut că ţinta noastră prin spovedanie este de a îndreptà, de a corege, de a edificà, de a creşte şi formà sufletele credincioşilor noştri. Ei bine, dar e ştiut şi aceea, că pentru ajungerea acestora trebuie ca pe celce vine să-l mărturisim, să-l cunoaştem bine, trebuie să-i ştim caracterul, să-i cunoaştem temperamentul, înclinările şi mediul în care trăieşte, cu un cuvânt: sufletul respectivului trebue să ne fie ca o icoană clară înaintea noastră ca duhovnici, pentrucă numai în acest caz vom ştì prin aplicarea *unui canon potrivit* să îndreptăm şi edificăm.

Icoana clară a sufletelor credincioşilor noştrii în acest period o putem aveà cu siguranţă, dacă în perioadele anterioare am ştiut să le observăm. Dacă prin planul nostru de creştere am ştiut să străbatem la cele mai adânci pături ale sufletului păstoriţilor noştrii, atunci în acest period tuturor cerinţelor «*unei adevărate mărturisiri*» i se vor puteà satisface.

E mare diferinţa între mărturisirea unui om necunoscut sufleteşte înaintea duhovnicului şi între efectul mărturisirii unuia pe care-l cunoaştem şi înţelegem!

Iată deci datorinţa de a aveà oameni crescuţi de noi, caractere formate de noi. Puterea cea mare de a legà şi deslegà în acest period acestor crescuţi de noi o vom puteà aplicà cu succes mare.

Am ajuns la finea expunerii modalităţilor prin cari cred eu că poporul nostru s'ar puteà creşte şi formà.

De încheiere permită-mi-se să amintesc următoarele: Ce înseamnă oare faptul că înţeleptul episcop al Caransebeşului cere înfiinţarea unei catedre pentru combaterea aberaţiunilor religioase ce câştigă teren tot mai larg în mijlocul poporului nostru?! Ce înseamnă faptul că harnicul preot din Sebeşul-săsesc, Dr. S. Stanca, lucrează la cartea sa pentru combaterea pocăitismului? Ce înseamnă faptul că preotul din Banat Aurel Pop, propune congresului să se ia măsuri pentru pregătirea unor preoţi misionari pentru combaterea sectarilor? Ce înseamnă faptul că plângerile contra credincioşilor noştrii din toate părţile că morala a scăzut, că credinţa Românului

slăbeşte sunt tot mai dese? Toate acestea înseamnă că poporul nostru, credincioşii noştrii, de soarta cărora foarte puţin ne interesăm, pentru sufletul cărora foarte puţin lucrăm, lăsându-l în mâna sorţii — se depărtează tot mai mult de mama lui, de biserica şi de strămoşeasca credinţă. Românul bietul, fără tărie, fără fond moral, fără credinţă tare, oferc teren prielnic contrarilor credinţii şi bisericii noastre. Umblăm să-l deşteptăm pe Român şi nu-i înţelegem sufletul şi cerinţele acestui suflet. Voim să ne organizăm intelectualmente şi nu ne dăm seama de aceea, că intelectul, fără razimul puternic al întregului suflet cultivat, se prăbuşeşte! Românul în trecut n'a fost ocrotit de păstorii săi aşa cum azi un curent nou voeşte să-l ocrotească. Vechii păstori au ştiut să lucreze pentru suflet în rândul prim apoi, cât le-a îngăduit cunoştinţele lor, şi pentru intelect. Azi şi în trecutul apropiat s'a cam desconsiderat cerinţele sufletului şi iată unde am ajuns! Avem semne de tot triste. Datorinţa fiecărui om de bine care-şi iubeşte neamul şi biserica este, ca să cugete la asanarea şi schimbarea stărilor rele de azi. Să nu lăsăm să treacă zi după zi, fără ca să începem a munci în aceasta direcţie. O cauză sfântă ne cheamă să o ducem la îndeplinire.

Cunoaştem soarta popoarelor cari n'au înţeles ce înseamnă a aveà credinţă tare, morală şi convingeri puternice. Dumnezeu ferească scumpul nostru popor de această soarte! Zic Dumnezeu ferească, dar să ne ferim şi noi, şi să începem munca sfântă pentru creşterea şi formarea caracterelor creştine, singure capabile de un progres stabil.

Preot. *I. Dăncilă.*

NOUA SITUAŢIUNE RELIGIOASĂ ÎN PENINSULA BALCANICĂ DUPĂ RĂSBOI.

*P. Cuvioşia Sa părintele Arhimandrit **Iuliu Scriban**, într'un articol publicat în ziarul «**Minerva**» din Bucureşti, dă preţioase lămuriri asupra situaţiei religioase din peninsula balcanică după răsboi, precum şi asupra problemei ce o are statul şi biserica română din Regat de-a organizà vieaţa religioasă şi, în cadrele acesteia, şi cea naţională a Românilor macedoneni şi a Albanezilor ortodocşi. Reproducem şi noi în cele următoare acel articol.*

După stingerea focului în Balcani, una din chestiunile care se va impune să fie rezolvată, şi nu, de sigur, cea mai uşoară, va fi cea religioasă. Căci odată cu trecerea teritoriilor dela o stăpânire la alta, se schimbă şi multe stări cari au existat sub stăpânirea trecută. Atât creştinii ortodocşi, cât şi cei catolici, nu vor mai puteà să rămâe în stările vechi, ci, pentru unii şi pentru alţii, se impune acum o organizare religioasă nouă.

In ceeace priveşte pe ortodocşi, fără îndoială că patriarhia ecumenică a Constantinopolului va fi acum mult scăzută, fiindcă pierde pe toţi creştinii ortodocşi din Europa, minus cei din Constantinopol şi din teritoriile neanexate, rămânând numai cu creştinii din Asia. Iar ortodocşii care până acuma erau ai ei, se vor găsì în state naţionale şi vor trece la biserica respectivă a acelui stat.

Greutatea va fi când ortodocşii care trec sub noua stăpânire nu vor fi toţi de aceiaşi naţiune. Atunci, negreşit, vor fi frecări şi încordări, pentru că ortodocşii care se află sub un stat străin de naţiunea lor, vor căutà să-şi asigure traiul lor naţional pe viitor, înainte de toate prin biserică. Şi, de asemenea, statul cu ortodocşi de alt neam decât al lui nu va fi bucuros să aibă în sânul lui o biserică tare a unui neam străin, prin care acela să fie apărat de amestecul stăpânirii statului.

Cazul acesta se pune în special pentru noi cu Românii noştri macedoneni, căci vom căutà să le asigurăm vieaţa lor de naţiune desinestătătoare printr'o biserică românească. Lucrul acesta însă, se înţelege, nu va plăceà nici unuia din statele în graniţele căruia se vor afla Români de ai noştri. De aci greutatea de a se recunoaşte, nu drepturile noastre în conferinţe de pace, căci aceasta e mai uşor, ci, ceiace e mai mult şi mai greu, recunoaşterea cinstită a acestor drepturi la faţa locului, când va fi vorba de organizare şi delimitare a influenţelor şi punerea în funcţiune a bisericii nou organizate.

Starea aceasta însă nu ne va atinge numai pe noi. Căci în fiecare stat vor fi ortodocşi şi de alt neam decât al lui, iar atunci şi aceia se vor vedeà în trebuinţa de a se organizà a parte, ceiace statul stăpânitor va acordà cu restricţiuni şi cu posibilităţi pentru el de a se amesteca şi a pune beţe în roate.

Vor fi, poate, Bulgari în teritoriile greceşti şi Greci în cele bulgăreşti. De asemenea, Sârbi sub Bulgari şi Bulgari sub Sârbi. Ei bine, în toate aceste cazuri, chestiunea se va pune la fel.

Pentru Bulgari însă va fi şi o schimbare mai mare: Ei nu vor mai puteà aveà exarhat bulgar în Constantinopol. Exarhatul lor de acum trebue disolvat în organizarea sinodală a regatului. Căci îndreptăţirea existenţei exarhatului în Constantinopol erà faptul că atâta număr de Bulgari se aflau sub dominaţiunea străină a Turcilor, şi fiindcă de ei nu puteà îngrijì biserica na-

ţională bulgărească, s'a înfiinţat o biserică bulgărească deosebită, cu rezidenţa în Constantinopol, al cărei cap se numì exarh. Acuma însă, când teritoriile bulgăreşti ale Turciei au trecut sub alte stăpâniri şi când nici un Bulgar nu mai rămâne sub stăpânirea politică a Turcilor, exarhatul nu mai are nici un rost şi probabil vom vedeà o organizare nouă, unitară, a bisericii bulgare.

Dacă ar fi avut norocul să rămâe la situaţiunea anterioară răsboiului cu Grecii şi cu Sârbii!... Poate că atunci Bulgarii se organizau în patriarhat, făcând să trăiască din nou vechile patriarhate, şi primul patriarh ar fi fost exarhul.

Acum însă!...

O chestiune deosebită şi care ne priveşte de aproape pe noi, e chestiunea ortodocşilor din Albania. Intr'adevăr, Albanezii sunt de un neam, dar nu de aceiaş religiune. Unii sunt mohamedani, iar creştinii sunt unii catolici, iar alţii ortodocşi. In cea mai grea poziţiune acuma sunt ortodocşii, pentrucă Albanezii mohamedani îşi iau înainte pe preoţii lor fără schimbare, cei catolici se găsesc cu un cler de care totdeauna are grijă Roma, pe când ortodocşii au avut cler dependent de patriarhia Constantinopolului, cler străin ca neam şi limbă şi care nu mai poate stà într'un stat naţional nou. Rupându-se legăturile cu patriarhia, Albanezii ortodocşi se găsesc deodată fără biserică şi fără cler. Ei nu au nimic organizat ca biserică proprie a lor.

Ce e de făcut?

In Albania mai există un număr de ortodocşi: Românii, care fără îndoială, se vor organizà prin noi. Deci noi vom fi în Albania singurul sâmbure ortodox organizat.

Atunci se ridică pentru noi datoria de a nu lăsà fără ajutor pe ceilalţi ortodocşi din Albania. Ei trebue să se organizeze prin noi, fie traducându-le şi tipărindu-le cărţi liturgice, fie formând cler pentru ei în şcoalele noastre, aşa cum şi Ruşii fac cu multe neamuri ortodoxe, fie hirotonindu-le preoţi pe puţinii care-i vor fi având şi vor puteà exercità ministeriul pastoral. Va trebuì să facem ca ortodocşii albanezi să fie în atârnare spirituală de noi.

Dacă cineva ar obiectà că poate ei singuri n'ar apelà la noi, fiindcă există biserici ortodoxe mai aproape de ei, precum cea sârbească şi cea grecească, trebuie să răspundem că pe cât se poate chibzuì, având în vedere raporturile naţionale în care Al-

banezii stau atât cu Sârbii cât și cu Grecii, credem că nu se vor gândì ei nici la unii nici la alții.

Dimpotrivă, deoarece noi vom și aveà ierarhie ortodoxă proprie în Albania, înseamnă că vom fi cei mai aproape de ei. Și apoi, ținând socoteală de vieața frățească dintre un popor și altul și că niciodată nu putem aspirà la stăpânire politică în acele părți, îndreptarea lor către noi e și așteptată.

Deci să nu pierdem ocaziunea de-a face din biserica noastră biserica mamă a bisericei ortodoxe albaneze. Să lucrăm pentru nașterea unei biserici fiice care să se uite totdeauna cu drag la mama ei.

Indiferent de partea politică pe care o poate aveà chestiunea aceasta, eu ca preot mă uit la partea strict religioasă și zic că sunt acolo frați ortodocși pe care nu trebuie să-i lăsăm neîngrijiți.

Așadar se vede cum schimbarea politică după răsboi aduce cu dânsa și schimbarea tuturor raporturilor religioase.

Arhim. *I. Scriban.*

O CHESTIUNE LITURGHICĂ.

Chiemarea Duhului sfânt la prefacerea pânii și a vinului în cursul sf. liturghii în liturghierele ce ni-se pun la îndemână prin librăria noastră arhidiecezană e greșită. In *Pidalion* la subînsemnarea canonului 19 din Laodicea găsim următoarea lămurire: «Şi cea mai de pe urmă, dau ştire că tetradiile (caietele) cele mai vechi şi cărţile liturghiilor, în vremea sfinţirii dumnezeeştilor taine aceasta nu o au: «Doamne cela-ce pre preasfântul tău Duh... Nici stihurile, ci îndată după ce zice: «Şi trimite pe Duhul tău cel sfânt preste noi şi preste darurile aceste, ce sunt puse înainte, au pe: «Şi fă adecă pânea aceasta... și celelalte. Că oarecari mai noi au adaus oarecum pentru evlavie (Troparul și condacul pogorîrei Duhului sfânt și stihurile), care nici loc au acolo; iară de voieşte cineva a le zice de obiceiu ţinându-se, zică-le înaintea rugăciunii acesteia: «Încă aducem Ţie această slujbă cuvântătoare»...

Deși dl prof. T. Tarnavschi în cartea sa Liturgica bisericei ortodoxe pag. 519, admite uzul așa cum se găsește fixat în liturghierele tipărite, totuși, pentru importanța lucrului, fiind vorba de partea cea mai esențială din sf. liturghie, se cuvine să

atragem atenţiunea slugitorilor la altarul Domnului, cum şi a celor ce vor îngrijì pe viitor tipărirea Liturghierului, ca să se îndrepteze scăderea aşa cum ne îndrumă subînsemnarea la canonul pomenit. Anume: În cursul cântării «Pre Tine te lăudăm»... în scopul de a implorà cu mai multă apăsânţă trimiterea Duhului sfânt peste darurile puse înainte, şi fiind deplin consunătoare cu spiritul lucrării sfinte şi întărind pe ministrul sacramentului întru isprăvirea lui, cum s'a primit de biserică în Liturghierele mai noue (Tarnavschi) — să reciteze preotul cu profundă pietate, mai întâi: Doamne cela ce ai trimis pe preasfântul Tău Duh (de 3 ori) împreună cu stihurile: Inimă curată şi Nu mă lăpădà pre mine... şi apoi să rostească: Încă aducem Ţie această slujbă»... aşa ca după «şi preste aceste daruri ce sunt puse înainte» să urmeze imediat «Şi fă adecă pânea aceasta...» Astfel se va păstrà nedesfăcută legătura firească dintre rugăciunea chiemării Duhului sf. care este forma tainei sf. cuminecături, şi însaş lucrarea binecuvântării la prefacere. Socotesc chiar de o mare greşală a despărţì prin troparul şi stihuri *formula* sacramentului, care trebuie să rămână în legătura continuativă: ... *Trimite Duhul Tău cel sfânt preste noi şi preste aceste daruri ce sunt puse înainte, şi fă adecă pânea aceasta cinstit trupul Christosului Tău, iar ce este în potirul acesta cinstit sângele Christosului Tău*».

Chestiunea se evidenţiază mai mult dacă observăm textul însuşi. În tropar ne rugăm lui Dumnezeu-Fiiul, ca să nu ia dela noi pe preasfântul Duh, pe care l-a trimis în ora a 3-a apostolilor săi, iară în rugăciunea «Încă aducem Ţie...» ne referim la Dumnezeu-*Tatăl,* ca prin Duhul Său cel sfânt să facă pânea şi vinul în cinstit trupul şi sângele Christosului *Său.*

Întreruperea nepotrivită prin tropar şi stihuri iasă la iveală şi mai mult în liturghia Sf. Vasile. Aici rugăciunea trimiterii Duhului se termină... «Ţie ne rugăm şi dela Tine cerem, Sfinte al sfinţilor, cu bunăvoinţa bunătăţii Tale, să vie Duhul Tău cel sfânt preste noi şi preste darurile acestea, ce sunt puse înainte şi să le binecuvinteze pre dânsele şi să le sfinţească şi să le *arate*»... Pentruca cuvintele binecuvântării darurilor să aibă înţeles, trebuie să urmeze imediat după — «şi să le arate» — — «Adecă pânea aceasta însuşi cinstit trupul Domnului... Iar potirul acesta însuşi cinstit sângele Domnului»... Prin întreru-

perea cu troparul par a-şi pierde inţelesul cuvintele de consacrare: Adecă pânea aceasta... şi iară potirul acesta;... Şi acesta duce pe unii în rătăcirea de a adauge şi aici cuvintele: *Şi fă* — adecă pânea aceasta...

Asemenea greşală de tipărire, care aşteaptă îndreptare, e adaugerea cuvintelor «Prefăcându-le cu Duhul Tău cel sfânt» şi în liturghia Sf. Vasile, unde nu au loc. Iată ce spune aceiaşi subînsemnare a canonului pomenit cu referire la aceasta: «Preoţii când liturgisesc liturgia Marelui Vasile, trebuie în ceasul prefacerii şi a sfinţirii dumnezeeştilor Taine, *să nu zică*, «prefăcându-le cu Duhul Tău cel sfânt». Căci aceasta este adaugire a oarecăruia prost de învăţătură, carele împotrivindu-se datinilor a luat cuvintele acestea dela liturghia lui Hrisostom şi le-a pus la liturghia Marelui Vasile. Că nici în cele vechi de mână scrise Liturghii se găsesc aceste, precum cu multă sârguinţă s'au cercetat, ci nici după alcătuire au loc acolo acest fel de cuvinte».

Conştiinţa datoriei și demnitatea oficiului sfânt de slujitori la altarul Domnului pretinde să avem mai multă pătrundere pentru chestiunile cele mai esenţiale, să nu ne mărginim la formalismul moştenit din greşala altora, ci să ne sârguim a înţelege fiecare cuvânt şi a pătrunde în spiritul fiecărui act, pe care îl săvârşim, măcar atunci când e vorba de formule precise, la cari nu putem adauge nimic, nici putem lăsà afară. Preot. ***P. Moruşca.***

MIŞCAREA LITERARĂ.

„Mica Biblie" *cu icoane, la îndemâna tuturor creştinilor.* Adeseori s'a accentuat în această revistă necesitatea editării Sf. Scripturi, potrivită a se pune la îndemâna tuturor creştinilor. Mai ales noi preoţii satelor simţeam lipsa celui mai de seamă ajutor în propovăduirea cuvântului dumnezeesc, lipsa acestei cărţi, spre care să îndrumăm atenţiunea credincioşilor noştri, în chip statornic şi sistematic. De acum Biblia poate fi la îndemâna oricui pe un preţ scăzut. Sub îngrijirea cuminte a unei tovărăşii de oameni, cu inimă şi cu dreaptă înţelegere pentru nevoile sufleteşti ale unui neam lipsit în măsură mare de binefacerile unei creşteri religioase, la temelia căreia să se găsească o conştiinţă religioasă vie şi luminoasă, sub îngrijirea «Asociaţiunii biblice» în fruntea căreia se află P. Sfinţitul episcop *Nicodem* al Huşilor şi a cărei suflet e păr. Arhimandrit Iuliu *Scriban,* a apărut anul acesta «Mica Biblie cu icoane», cum spun *ostenitorii,* — «o Biblie scurtată, în care, intr'o carte nu prea groasă şi la îndemâna oricui,

se cuprind lucrurile şi povestirile cele mai însemnate din Sfânta Scriptură». E presărată cu numeroase chipuri şi icoane, după cei mai buni pictori, pentruca această carte să înviorezе şi să atragă, să se îndrepte nu numai cătră mintea cetitorului, ci dela început să-i înveselească şi ochiul şi să-i fie dragă». Cătră sfârşitul cărţii se dau cunoştinţe despre Palestina: ţara, aşezarea şi numirile Palestinei, munţii şi văile, apele şi deşerturile, împărţirea ei şi oraşele mai însemnate, locuitorii şi felul lor de trai. Apoi, ce e Sfânta Scriptură, Tâlcuirea fericirilor, pe urmă harta pământului sfânt pe timpurile Mântuitorului, Hanaanul împărţit între cele 12 seminţii. Un tablou al întâmplărilor mai însemnate din istoria V. şi N. Testament cu anii dela facerea lumii şi înainte de naşterea lui Hristos şi indexul alfabetic al numelor întâlnite în carte cu înţelesul lor. Cum cartea se poate căpătà la Librăria Arhidiecezană, şi cred că la toate librăriile şi dela noi, pe preţul de 2 cor. broşată, 3 cor. legată în pânză, iară în piele 4 cor., atrag îndeosebi atenţiunea împreună lucrătorilor în via Domnului să se ostenească fără preget, pânăce nu va rămâneà casă de creştin fără această comoară a vieţii. Toate tractele sunt împărţite acum în grupuri religioase. Cel mai nimerit obiect al unei conferinţe, ce se ţine cu prilejul întrunirilor, pe rând în fiecare sat, ar fi despre *importanţa Bibliei pentru vieaţă* şi imediat având la îndemână un număr corespunzător de exemplare din «*Mica Biblie*» să se poată împărţi doritorilor de a o aveà. Am înlesnì astfel chipul de a şi-o însuşì ţăranul nostru nededat să *procure* cartea, ci să o cumpere când i se îmbie. In rândul datoriilor noastre pastorale ar fi un lucru acesta între cele dintâi. Preot. ***P. Moruşca.***

CRONICA BISERICEASCĂ-CULTURALĂ.

Fereşte-te de vorbe uşuratice! Un om bolnav pe patul de moarte a chemat la sine pe preotul său şi i-a spus: «Inainte de aceasta cu douăzeci de ani, într'o Duminecă din postul mare, ai predicat atât de pătrunzător despre pocăinţă, încât atunci îndată am luat hotărîrea să mă mărturisesc şi să mă curăţ de păcate. Dupăce s'a isprăvit slujba, te-am aşteptat la ieşire înaintea bisericii şi te-am întrebat: când aş puteà să vorbesc ceva cu Sfinţia Voastră! La aceasta mi-aţi răspuns: «Vino cu mine, căci am timp acum». Mergând tăcut pe lângă Sfinţia Voastră, am ascultat vorbele uşuratice ce le vorbeaţi cu prietinii cari Vă însoţeau pe cale şi cum făceaţi glume pe contul cutărei femei bătrâne din parohia Sfinţiei Voastre. Dintr'odată mi-s'au schimbat toate simţămintele şi, ajungând la uşa casei Sfinţiei Voastre, V'am spus: m'am socotit altcum şi nu mai am trebuinţă să vorbesc cu Sfinţia Voastră. Am continuat apoi vieaţa mea de mai înainte, trăind în noroiul viţiilor şi a fărădelegilor, iar acum când simt că nu mai am să trăesc mult şi că sunt pierdut, V'am chemat la mine numai ca să Vă blastăm! Cu acea ocazie nenorocită m'aţi abătut dela pocăinţă şi acum,

trecând în cealaltă vieaţă, Vă voiu acuză înaintea tronului dreptului Judecător»! Zicând aceste cuvinte, bolnavul a închis ochii şi şi-a dat sufletul. Cât de serioasă este chemarea preotului, aşezat de Dumnezeu să poarte grijă de mântuirea sufletelor!

*

Păcatul schimbă şi faţa omului. Pe păretele refectorului unei vechi mănăstiri din oraşul Milan se găseşte vestitul tablou al pictorului *Leonardo da Vinci: «cina cea de taină»*. Acest cap de operă al picturei a fost lucrat cu multă răbdare în decurs de mai mulţi ani. Se spune că artistul şi-a ales ca modele, pentru ca să zugrăvească pe apostoli, pe cei mai distinşi bărbaţi dintre cunoscuţii săi. Când a ajuns însă să zugrăvească chipul Mântuitorului, n'a găsit nici o fisionomiă care să se potrivească cu idealul ce şi-l formase el. După o căutare de mai mulţi ani, a găsit în fine între coriştii domului din Milan un tinăr, care prin trăsăturile sale frumoase şi nobile, şi prin fiinţa sa blândă şi atrăgătoare a făcut o impresie atât de bună asupra lui Leonardo, încât l-a ales ca model pentru zugrăvirea chipului Mântuitorului din măestrul tablou la care lucrà. Cu multă îngrijire şi inspiraţie plină de evlavie şi-a continuat artistul lucrarea, dar nici după alţi câţiva ani opera nu erà terminată. Ii mai lipseà chipul lui Iuda, ca tabloul să fie complet. Ca model, după care a zugrăvit chipul trădătorului, artistul şi-a ales un om decăzut şi cu faţa desfigurată prin păcate. Când artistul a dat drumul acestui om, acesta i-a răspuns: «Pe mine m'ai mai zugrăvit încă odată», şi cu multă durere de inimă a primit Leonardo da Vinci explicarea, că acel om decăzut erà frumosul tinăr de odinioară pe care-l alesese dintre coriştii domului din Milan ca model pentru zugrăvirea chipului Domnului Hristos din acelaş tablou. De atunci tinărul a ajuns în societatea unor prietini răi, cu cari împreună s'a dedat la un traiu plin de viţii, încât toată înfăţişarea i-s'a schimbat atât de mult, că el, care odinioară a servit artistului ca model la zugrăvirea chipului Mântuitorului, a fost găsit pe urmă ca model potrivit pentru zugrăvirea chipului lui Iuda.

*

Câteva întrebări ale omului şi răspunsuri ale lui Dumnezeu. Pentruce trebuie să trec eu atât de singur prin această vieaţă? Pentruca toate fibrele fiinţii tale să fie îndreptate spre Mine.

La ce atâta cădere în păcate? Pentruca să încetezi odată a fi încântat de tine.

Pentruce m'ai lăsat să rătăcesc? Fiindcă ai osândit cu asprime pe alţii.

De ce am ajuns într'o aşa strâmtoare? Pentruca să te deprinzi la răbdare.

Pentruce am ajuns tocmai în mijlocul acestei împrejurimi, a acestui mediu în vieaţă? Pentruca să te poţi cunoaşte pe tine şi să trăeşti cu atenţiune la cele ce ai să le faci.

Pentruce nu sunt mai talentat? Pentruca să fi atârnător de Mine.

De ce am ajuns într'o situaţie atât de primejdioasă? Pentruca să te gândeşti la Mine şi să mă chemi.

Pentruce am să sufăr atât de mult? Pentrucă trebuie să serveşti altora spre edificare.

Pentruce, o Doamne, atâtea poveri? *Pentrucă aşa găsesc Eu cu cale pentru binele tău, fiul meu.*

*

Ospitalitate. *Burkhardt*, un învăţat care a făcut călătorii de studii în multe părţi ale lumii, spune următoarele lucruri despre arabii cari locuesc în munţi: Dacă îi ajunge sara într'un sat, intră în casa vre-unui cunoscut al lor şi-i zic: «Eu sunt oaspele vostru»! Gazda căsii îi dă apoi călătorului cină şi dacă e om mai cu stare, îi dă şi animalului de povară de mâncare. Dacă însă călătorul nu are nici un cunoscut în sat, atunci intră în ori-care casă i-se pare, îşi leagă calul şi aşteaptă până ce-l primeşte gazda căsii cu o vorbă bună. Acolo nu se găseşte nimenea care să nu primească pe călători ca pe prietini. Dimineaţa, când pleacă călătorul, se desparte de toţi ai casei cu cuvintele: «Dumnezeu cu voi»!

*

Smerenia pe tronul împărătesc. Impăratul Wilhelm I. după ultimul răsboiu cu Francia învitase odată la prânz pe mai mulţi bărbaţi, cari se distinseseră în răsboiu. După masă împăratul a întrebat pe unul dintre oaspeţi: «Spune-mi d-ta ce crezi: cum de mi-s'a întâmplat mie un lucru ca acesta?» — caşicând ar fi voit să zică: Eu nu m'am gândit în vieaţă nici chiar la aceea că aş puteà ajunge pe tron, cu atât mai puţin ca să port un răsboiu atât de greu ca acesta şi să l sfârşesc cu un rezultat atât de strălucit. Oaspele i-a răspuns: «Majestate, explicarea e uşor de găsit». «Uşor?» — întrebă împăratul — «atunci spune-mi-o şi mie». Oaspele i-a răspuns: «Trei cauze pot să-ţi înşir». «Eu nu-mi pot da seamă nici de una» — zise împăratul — «şi d-ta ştii trei, spune-mi-le şi mie». «Cea dintâi cauză» — începù să vorbească oaspele — «este a se căutà în împrejurarea, că Majestatea Voastră sunteţi moştenitorul binecuvântării unui tată credincios şi a unei mame evlavioase, iar despre astfel de copii stă scris: «Binecuvântarea tatălui zideşte casele copiilor». A doua cauză zace în faptul că Majestatea Voastră împreună cu oastea întreagă, a fost însoţită de rugăciunile profunde alor multe mii de supuşi credincioşi ai Majestăţii Voastre, iar despre acestea stă scris: «Mult poate rugăciunea drepţilor, dacă e făcută cu judecată». A treia cauză constă în aceea, că Majestatea Voastră nu-şi atribue biruinţa şieşi, ci Domnului, iar despre aceasta stă scris: «Celor smeriţi, Dumnezeu le dă har». Explicarea aceasta i-a plăcut foarte mult împăratului, care îndată a chiemat pe fiiul său şi i-a zis: «Fiiule, ascultă ce mi-a spus mie tocmai acum acest domn, că-ţi va fi şi ţie de folos». Dar şi nouă, fie că suntem tineri ori bătrâni, încă ne poate fi de folos ca să ne aducem adeseori aminte de cuvintele: «Celor smeriţi Dumnezeu le dă har».

*

Sabia scoasă. In decursul unei straşnice furtuni pe mare, când corabia se învăluià de valurile năpraznice, soţia unui ofiţer dela marină a zis către soţul ei: «Cum poţi fi tu atât de liniştit în mijlocul unei astfel de furtuni?» Atunci ofiţerul sculându-se şi-a scos sabia, a îndreptat-o cu vârful spre pieptul soţiei sale şi a întrebat-o: «De ce eşti liniştită şi nu ai frică?» «Şi de ce să am frică?» răspunse soţia. «De ce să nu ai?» întoarse ofiţerul. «Pentrucă» — adaose soţia sa — «sabia se găseşte în mâna bărbatului meu care mă iubeşte cu mult mai mult decât ca să-mi poată face vre-un rău». «Dacă e aşa», — răspunse soţul ei — «cugetă-te la Acela în care credem noi şi-ţi dă seama că vântul şi valurile sunt în mâna Lui: oare am motiv de a fi neliniştit şi cuprins de frică?»

*

Ferecat în cătuşele proprii. În vremile vechi a fost aruncat în închisoare un lăcătuş vestit ca măiestru. Mult s'a tot cugetat el cum ar puteà scăpà din închisoare. A examinat deaproape cătuşele cu cari erà ferecat, crezând că doar va găsì la ele vre-o parte rău încheiată, pe care să o poată desface. Dar îndată s'a convins că-i este zadarnică orice nădejde, căci după mai multe semne recunoscù că el însuş a fabricat cătuşele cu cari erà ferecat. Mai nainte s'a lăudat către toată lumea, că nu se găseşte om care ar fi în stare să rupă vre-o cătuşă pe care el, măiestrul cel vestit, a lucrat-o. Acum îl ţineau ferecat propriile cătuşe.

Înţelegem noi învăţătura? Aşa stă lucrul şi cu omul căzut în noroiul viţiilor şi păcatelor. Cu mânile sale şi-a pregătit el însuş cătuşile cari îl ţin ferecat. Nici o mână omenească nu i-le poate desface. Celce face păcatul, este rob al păcatului. Există numai o singură cale care duce la libertate: Hristos singur poate să deslege cătuşile păcatelor cu cari eşti legat. De aceea: să ne apropiem de El şi să-i implorăm ajutorul. Când el ne eliberează, din robi ce eram, ajungem fii ai lui Dumnezeu şi oameni liberi cu sufletul. Eliberează-ţi deci sufletul!

*

Compătimire. Vestitul pastor *Funke,* decedat mai anii trecuţi, ne povesteşte într'o scriere a sa următorul incident:

Trecând odată cu tramvaiul spre casă, am văzut cum conducătorul cu o deosebită prevenire sărise într'ajutor unei dame mai în etate, ca să se dea jos. După faţă acea damă îmi erà cunoscută şi de aceea m'am interesat dela conductor de numele ei. «Numele nu i-l ştiu» — zise conductorul — «dar atâta ştiu că e ca un înger». «Cum înţelegi aceasta»? — îl întrebai eu, iar el îmi spuse următoarele: Azi dimineaţă mi-a murit singurul copil ce l-am avut, şi dela patul pe care murise eu am trebuit să viu deadreptul în serviciu. Toată ziua n'am putut vorbì cu nimenea nici măcar un cuvânt despre durerea mea. Toţi domnii şi toate damele cari s'au suit în tramvai m'au considerat numai ca pe o maşină pusă să le vizeze biletele. Această damă însă a privit adânc în ochii mei şi m'a întrebat ce-mi lipseşte de sunt atât de întristat. Lucrul acesta altcineva nu

l-a descoperit, dar acestei dame puteam să-i destăinuesc toată jalea şi durerea mea. Când eră să se coboare, mi-a strâns cu căldură mâna, dar nu mi-a spus nimic, fiindcă-i curgeau lacrămile şiroaie pe obraz şi nu eră în stare să scoată un singur cuvânt. Ea m'a înţeles şi eu încă am înţeles ce eră în inima ei pentru durerea mea. Conductorul însuş plângeà cu lacrămi de durere, dar în acelaş timp şi de bucurie, pentrucă s'a găsit un suflet care a simţit împreună cu el.

Nu uità, iubite cetitorule, că oamenii nu sunt maşini şi nu trebuiesc trataţi ca nişte maşini, ci sunt suflete, cari îşi au năcazurile lor, pentru cari şi noi trebuie să avem ochi deschişi.

*

Să se deslege limba! În timpurile vechi a trăit în Lidia un împărat cu numele Croesus. Împăratul aveà un singur fiu, care, din nenorocire s'a născut mut şi nu puteà să rostească o singură vorbă. Cu toate acestea, prinţul a fost crescut cu multă îngrijire în casa tatălui său. Când a ajuns june, împărăţia Lidiei a fost ameninţată de o mare primejdie: în contra ei se ridicaseră Perzii, cari au biruit oştile lui Croesus şi pe împăratul însuş l-au făcut captiv. Un ostaş persian a voit să ucidă pe Croesus înaintea ochilor fiiului acestuia, dar fără să ştie că el este împăratul. În acel moment groaza şi iubirea au făcut ceeace nici o iscusinţă omenească n'a putut face: au deslegat limba fiiului mut, care a strigat în gură mare ostaşului: «Cruţă vieaţa tatălui meu, căci el este împăratul»! Voinţa mare a fiiului de a mântuì vieaţa tatălui său a rupt legăturile cu cari îi eră legată limba şi l-a făcut să vorbească cu glas puternic.

Această păţanie are aplicare şi la vieaţa pastorală: preotul care e pătruns de dragostea de a mântuì sufletele oamenilor, precum fiiul de împărat a voit să mântuiască vieaţa tatălui său, se va convinge că poate să vorbească. Acel preot nu va rămâneà mut, ci va vestì oamenilor adevărurile mântuirii.

*

Cum putem rezistà ispitelor? Un om dela o curte împărătească a întrebat odată pe stăpânul său, cum ar puteà rezistà ispitelor spre rău. Împăratul a luat o cană, pe care a umplut-o cu apă până în vârf şi apoi dându-o celuice l-a întrebat, i-a zis: «Ia această cană cu apă şi o poartă pe toate uliţele oraşului, dar să ştì, că de vei vărsà din ea numai un picur de apă, ţi-ai pierdut vieaţa»! Omul s'a întors cu cana înapoi — fără să fi vărsat un picur de apă din ea. «Ce ai văzut pe uliţele oraşului»? — îl întrebă împăratul. «N'am văzut nimic, fiindcă nu m'am uitat decât la apă, ca să n'o vărs». «Vezi» — adause împăratul — «îndreaptă-ţi ochii de aici înainte spre Dumnezeu, precum i-ai aţintit asupra apei, căci aici se găseşte explicarea tainei: cum să poţi rezistà ispitelor cari te trag la rău».

*

Episcopie ortodoxă maghiară? Ziarele maghiare au răspândit ştirea, că guvernul ţării proiectează înfiinţarea unei noue episcopii ortodoxe maghiare — un fel de nou Hajdudorogh. Din această episcopie — se spune —

vor face parte 61 de parohii greceşti, cari în cele spirituale au fost supuse până acum mitropolitului dela Carloveţ. Tot la această episcopie se vor încorporà acele parohii ortodoxe maghiare, cari se vor înfiinţà de aici înainte, precum şi acele parohii aparţinătoare mitropoliei sârbeşti ori româneşti, din cari două terţialităţi se vor declarà de maghiare şi vor cere să fie încorporate la noua episcopie. Limba liturgică a acelei episcopii, pe al cărui episcop — se zice — îl va sfinţì mitropolitul de Carloveţ, iar noi va trebuì să-i denegăm dela început comunitatea bisericească şi, de va fi lipsă, să-l dăm anatemei, — va fi limba grecească, iar ca limbă administrativă se va întrebuinţà cea maghiară. Ne vom pronunţà într'un număr viitor mai pe larg asupra acestei chestiuni. Deşì ea a fost adusă în discuţie numai din partea presei maghiare, totuş credem că e de lipsă ca arhiereii noştri să intre în legături cu mitropolitul de Carloveţ şi să ceară explicaţii şi dela guvern, ca, dacă ştirea se va adeverì, să fim orientaţi de cu bună vreme asupra atitudinei noastre şi să fim pregătiţi pentru lupta ce ni-se va impune. Asupra posibilităţii înfiinţării şi a situaţiei canonice a unei asemenea episcopii hibride, precum şi asupra primejdiei ce ar puteà să ne ameninţe din partea ei — vom revenì.

Tipicul cultului religios.

Cazuri liturgice, date şi indigitări tipiconale pe luna August. 1913.

Joi în 15 August. *Adormirea Născătoarei de Dumnezeu.* La utrenie: La «D-zeu este Domnul» troparul praznicului de 3-ori. Sedelnele mineiului cu ecteniile obişnuite — polileul şi prielele şi celelalte din mineiu. Evanghelia utreniei dela Luca: «*In zilele acelea sculându-se Mariam*». La peasna a 9-a a catavasiilor în loc de «*măreşte suflete al meu*» cântăm pripelele praznicului.

La liturgie fericirile pe troparul glasului 1 cu «mărire — şi acum» dela peasna a 6-a a canonului.

Duminecă în 18 August. Sf. muc. Flor şi Laur., Dumineca a 11-a după Rusalii glas 2 voscr. 11. Evanghelia la liturgie dela Mateiu: «Zis-a Domnul pilda aceasta: asemănatu-s'a împărăţia cerìurilor omului — împărat». Fiindcă aceasta Duminecă cade înlăuntrul sărbătorii praznicului Sf. Adormiri, vecernia şi utrenia se face ca şi în Duminеca din 11 August descrisă mai sus.

Duminecă în 25 August. Intoarcerea moaştelor Sf. apostol Bartolomei şi Sf. ap. Tit. dumineca a 12-a după Rusalii glas 3 voscr. 1. Evanghelia la liturgie dela Mateiu: «*In vremea aceea apropiatu-s'a cătră Isus un tânăr*».

Mercuri în 28 August. La vecernie: Inceputul cu binecuvântare şi celelalte. «Doamne strigat-am» cu 8 stihiri ale mineiului şi cu «mărire şi acum» tot de acolo. Vohod — Lumina lină — prohimenul zilei — cele trei paremii ale praznicului şi ecteniile obişnuite. La stihoavnă se cântă stihirile mineiului. După «Tatăl nostru» troparul sfântului şi «mărire — şi acum» bogorodicina lui.

Joi în 29 August. *Tăierea cinstitului cap al cinstitului măritului proroc; înainte mergătorului şi botezătorului Ioan.* La «Dumnezeu este Domnul» troparele dela încheierea vecerniei. Sedelnele mineiului şi celelalte cântări din mineiu. Evanghelia utreniei «*In vremea aceea a auzit Irod*» psalm 50 şi catavasiile crucii.

La liturgie: Fericirile pe antifon 8 cu «mărire — Cu rugăciunile Tale prorocule» şi «şi acum — Ceeace numai Tu prin cuvânt» dela peasna a 6-a a canonului.

Cantor.
